

Фонди Ҷамъиятии “Нотабене”

Муаллиф: Баҳриева Н.

*«Ҳар як инсон ҳуқуқ ба ҳаёт дорад...»
Моддаи 3-и Эълумияи умумии ҳуқуқи башар
10-уми декабри соли 1948*

Роҳнамои истифода аз воситаҳои байналмилалии ҳифзи ҳуқуқ ба ҳаёт (маълумотнома барои ҳуқуқшиносони амалкунанда)

Душанбе - 2011

***Роҳнамои истифода аз воситаҳои байналмилалии
ҳифзи ҳуқуқ ба ҳаёт
(маълумотнома барои ҳуқуқшиносони амалкунанда)***

Таҳиягар: Нигина Баҳриева

Тарҷумон: Сафо Сафаров

Теъдод: 200 нусха

Мундариҷа

1.	Ҳуқуқ ба ҳаёт – муқаррароти умумӣ	5
2.	Сохтори моддаи 6 ПБҲШС	10
3.	Доираи татбиқи модда: ПБҲШС	12
	3.1. <i>Қиноятҳои вазнин</i>	12
	3.2. <i>Маҳрумсозӣ аз ҳаёт аз ҷониби мақомоти давлатӣ ва ё амалиёти полис</i>	13
	3.3. <i>Фавт дар ҳабс</i>	16
	3.4. <i>Асосҳо ва доираи масъулияти давлат барои риояи ҳуқуқ ба ҳаёт</i>	17
	3.5. <i>Ҷаҳоддори тафтиш, таъқиб бо тартиби судӣ ва ҷазо</i>	19
	3.6. <i>Ҳифзи ҳаёт – ҷабрдидагони қиноятҳо</i>	21
	3.7. <i>Ҳуқуқи ҷабрдидагон ва аъзои оилаи онҳо дар рафти тафтишот</i>	22
	3.8. <i>Суди босалоҳият</i>	23
	3.9. <i>Бедаракшавии ғайриқонунӣ ва иҷборӣ</i>	23
4.	Озодӣ аз шиканча ва муносибати бераҳмона ҳангоми иҷрои ҳукми қатл	25
5.	Ҳуқуқ ба ҳаёт ва ҷазои қатл: Чашмандоз ба мулоҳизаҳои Кумитаи ҳуқуқи инсонии СММ дар мавриди Ҷумҳурии Тоҷикистон	28
6.	Мулоҳизаҳои Кумитаи ҳуқуқи инсон тибқи моддаи 6 ПБҲШС	35
	Иттилои № 821/1998, Чонгве муқобили Замбия (Мулоҳизаҳо 5-уми октябри соли 2000 қабул шудаанд)	35
	Иттилои № 839/1998, 840/1998 ва 841/1998, Мансараҷ ва дигарон муқобили Сйерра-Леоне, Гборйе ва дигарон муқобили Сйерра-Леоне ва Сесай ва дигарон муқобили Сйерра-Леоне (Мулоҳизаҳо 16-уми июли соли 2001 қабул шудаанд)	38
	Иттилои № 1225/2003, Олимҷон Эшонов муқобили Ўзбекистон (18-уми августи соли 2010, иҷлосия)	39
	Иттилои № 763/1997, Лантсова муқобили Русия (Мулоҳизаҳо 26-уми марти соли 2002 қабул шудаанд)	47

Иттилои № 888/1999, Телитсин муқобили Федератсияи Русия (Мулоҳизаҳо 29-уми март соли 2004 қабул шудаанд)	50
Иттилои № 1295/2004, Муҳаммад Ал-Алвонӣ муқобили Ҷамоҳири Арабии Либия (Мулоҳизаҳо 11-уми июли соли 2007 қабул шудаанд)	53
Мақсудов, Раҳимов ва дигарон муқобили Қирғизистон (Иттилои № 1461/2006, 1462/2006, 1476/2006, 1477/2006, 16-уми июли 2008 сол қабул шудаанд, иҷлосияи наваду сеюм)	59
Иттилои № 917/2000, Арутюнян муқобили Ўзбекистон (Мулоҳизаҳо 29-уми март соли 2004 қабул шудаанд)	62
Иттилои № 1275/2004, Уметалиев ва дигарон муқобили Қирғизистон (Мулоҳизаҳо 30-юми октябри соли 2008 қабул шудаанд)	65

1. Ҳуқуқ ба ҳаёт – муқаррароти умумӣ

Моддаи 6.

1. Ҳуқуқ ба ҳаёт ҳаққи ҷудонопазири ҳар як инсон мебошад. Ин ҳуқуқ тавассути қонун ҳифз карда мешавад. Ҳеҷ кас наметавонад иҷборӣ аз ҳаёт маҳрум карда шавад.
2. Дар кишварҳое, ки ҷазои қатлро бекор накардаанд, ҳукми қатл метавонад танҳо барои ҷиноятҳои вазнинтарин мутобиқи қонуне, ки ҳангоми содир намудани ҷиноят амал мекард ва бо муқаррароти ҳамин Паймон ва Конвенсия дар бораи пешгирии ҷинояти қатли ом ва ҷазо барои он муҳолиф набошад, бароварда шавад. Ин ҷазо метавонад танҳо барои иҷрои ҳукмномаи қатъие, ки аз тарафи суди босалоҳият бароварда шудааст, анҷом дода шавад.
3. Вақте ки аз ҳаёт маҳрум кардан ҷинояти қатли ом шуморида мешавад, бояд дар назар дошт, ки ҳеҷ як нуктаи ҳамин модда ба давлатҳои ширкаткунандаи ҳамин Паймон ҳақ намедихад, бо ҳар роҳ аз ҳар ўҳдадорӣ мутобиқи муқаррароти Конвенсия дар бораи пешгирии ҷинояти қатли ом ва ҷазо барои он қабулкарда даст кашанд.
4. Ҳар касе, ки ба ҷазои қатл маҳкум шудааст, ҳақ дорад бахшиши гуноҳ ё тағйир додани ҳукмномаро хоҳиш кунад. Афв, бахшиши гуноҳ ё иваз намудани ҳукми қатл метавонад дар ҳар ҳолат имкон дошта бошад.
5. Ҳукми қатл барои ҷиноятҳое, ки аз тарафи ашхоси аз ҳаҷдаҳсола поин содир карда шудаанд, бароварда намешавад ва нисбат ба занони ҳомила ба иҷро расонида намешавад.
6. Ҳеҷ нукта дар ҳамин модда наметавонад барои ба таъхир андохтан ё пешгирии бекор кардани ҷазои қатл аз тарафи ягон давлати ширкаткунандаи ҳамин Паймон асос гардад.

*Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахравандӣ ва сиёсӣ
16-уми декабри соли 1966*

Моддаи 1.

1. Ҳеҷ шахсе, ки дар доираи ҳуқуқии давлати узви ин Протокол қарор дорад, ба ҷазои қатл гирифта карда намешавад.
2. Ҳар як давлати узв барои бекор кардани ҷазои қатл дар доираи ҳуқуқии худ тамоми тадбирҳоро меандешад.

*Протоколи иловагии дуюм ба Паймони байналмилалӣ
оид ба ҳуқуқҳои шахравандӣ ва сиёсӣ*

Бори нахуст танзими ҳуқуқи байналмилалии ҳуқуқ ба ҳаёт соли 1948 дар Эъломияи умумии ҳуқуқи башар дода шуд. Ҳуқуқи ҳар як нафар ба ҳаёт, озодӣ ва бехатарӣ дар моддаи 3-и Эъломияи умумии ҳуқуқи башар муқаррар шудааст (ЭУҲБ). Ҳуқуқҳои мазкур дар моддаҳои 6.1 ва 9.1 Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ тасдиқ шудаанд.

Дар банди 1 моддаи 6 ПБҲШС ишора шудааст, ки «Ҳуқуқ ба ҳаёт ҳаққи чудонопазири ҳар як инсон мебошад. Ин ҳуқуқ тавассути қонун ҳифз карда мешавад. Ҳеҷ кас наметавонад иҷборӣ аз ҳаёт маҳрум карда шавад».

Ҳуқуқ ба ҳаёт яке аз ҳуқуқҳои асосиест, ки дар Паймон баррасӣ шудааст. Ҳуқуқ ба ҳаёт яке аз ҳуқуқҳои аслии инсон ба шумор меравад, чун маҳрумият аз ин ҳуқуқ боиси аз даст додани ҳуқуқҳои боқимонда мегардад.

Арзиши аслии ҳуқуқ ба ҳаёт бо сифати «дахлнопазир» таъкид шудааст, ки танҳо дар моддаи 6.1 истифода гардидааст. Матни «ҳар як шахс ҳуқуқи дахлнопазир дорад» ба он ишора мекунад, ки ин ҳуқуқ аз ҷавҳари инсон ҷудонашаванда аст (ҳуқуқи табиӣ) ва он сарфи назар аз давлати таъминкунандаи ҳуқуқҳо вучуд дорад.

Кумитаи ҳуқуқи инсон дар қайдҳои тартиби умумӣ ¹ дар мавзӯи ҳуқуқ ба ҳаёт зикр кардааст: «...Ин ҳуқуқи олист ва камсозии он ҳатто дар ҳолатҳои фавқуллодда дар ҷамъият, ки ба ҳаёти миллат хатар дорад, имконнопазир аст... (моддаи 4-и ПБҲШС). Ин ҳуқуқест, ки шарҳи маҳдудро намепазирад...».

«...Кумита чунин меҳисобад: пешгирии ҷанг, амалҳои қатли ом ва дигар ҳодисаҳои хушунати оммавӣ, ки ба маҳрумсозии иҷборӣ аз ҳаёт меорад, ӯҳдадорию волотарини давлат аст.

---

¹ Қисми 1-и Қайдҳои тартиби умумии № 6-и Кумитаи ҳуқуқи инсон ба моддаи 6-и ПБҲШС

Ҳамаи кӯшишҳое, ки онҳо бо мақсади начотёбӣ аз хавфи ҷанг, алалхусус, аз ҷанги термоядрой, инчунин барои таҳкими сулҳи байналмилалӣ ва амният мекунад, шартӣ хеле муҳим ва кафолати таъмини ҳуқуқ ба ҳаёт мешавад...»².

Аммо ҳуқуқ ба ҳаёт ҳуқуқи комил (мутлақ) ба ҳисоб намеравад. Маҳрум шудан аз зиндагӣ танҳо «ичборӣ» манъ шудааст... Ҳимоят аз маҳрумсозии иҷборӣ аз ҳаёт, ки бо тарзи мафҳум дар ҷумлаи сеюми моддаи 6, қисми 1 баён шудааст, мазмуни хеле муҳим дорад. Кумита бар ин назар аст, ки давлатҳое, ки ҷонибҳо мебошанд, бояд на танҳо бо мақсади пешгирии маҳрумӣ аз зиндагӣ дар натиҷаи амалҳои ҷиноӣ ва ҷазои он чораҷуӣ кунанд, балки куштори иҷбориро ба воситаи қувваҳои амниятии худ пешгирӣ кунанд. Аз ҷониби мақомоти ҳокимияти давлатӣ маҳрум сохтан аз зиндагӣ ба дараҷаи олий масъалаи ҷиддӣ мебошад. Аз ин рӯ, қонун бояд назорати саҳтгириро ва маҳдудсозии ҳолатҳоеро ба роҳ монад, ки инсон метавонад дар он аз тарафи ҷунин мақомоти давлатӣ аз зиндагӣ маҳрум карда шавад.

«Кумитаи ҳуқуқи инсон зикр мекунад, ки аксаран давлатҳои иштирокдор ҳуқуқ ба ҳаётро васеъ шарҳ намедиханд. Ифодаи «ҳуқуқи дахлнопазир ба ҳаёт» наметавонад ба мазмуни маҳдуд дарк гардад ва ҳифзи ин ҳуқуқ аз давлатҳои иштирокдор чораҳои мусбатро чиҳати ҳимояти ҳуқуқ ба ҳаёт талаб мекунад³».

Моддаи 6 ҳуқуқи «ҳар як инсон»-ро ба ҳаёт ҳифз мекунад. Ин маънои онро дорад, ки ҳаёти ҳар як шахс таҳти ҳимоят қарор гирифтааст. «Зиндагии номуносиб ва ё нолозим» вучуд надорад. Моддаи 6 на танҳо одамони ҷавон, бомаълумот, ҷисман омода ва мақбулро ҳимоят мекунад, балки пиронсолон, намояндагони

---

² Ҳамин сарчашма, қисми 2

³ Қисми 5-и Қайдҳои тартиби умумии № 6-и Кумитаи ҳуқуқи инсон ба моддаи 6-и ПБҲШС

ақаллият, шахсони дорои имкониятҳои маҳдудро низ пуштибонӣ менамояд.

Вале Паймони Байналмилалӣ ба мафҳуми «ҳаёт» шарҳи мушаххас намедихад ва лаҳзае оғозу анҷоми ҳифзи ҳуқуқ ба ҳаётро муайян накардааст. Айни ҳол шарҳи ниҳоии ҳуқуқӣ ва илмии мафҳуми «зиндагӣ» вуҷуд надорад.

Моддаи 6 ҷанбаҳои бунёдии ҳимояти ҳуқуқ ба ҳаётро чун ҳуқуқи дахлнопазири ҳар як инсон баррасӣ мекунад, инчунин таъкид медед, ки ин ҳуқуқ зери ҳимояти қонун қарор дорад, ки арзиши ҳуқуқи мазкурро дар ҳомае дучанд месозад.

Бо вуҷуди он, ки моддаи 6 дар банди 2 пешбинӣ мекунад, ки кишварҳои Паймони байналмилалиро имзо ва тасдиқкарда метавонанд ҷазои қатлро дар қонунгузориҳои дохилии худ бекор накунад. Паймони байналмилалӣ истифодаи ин навъи ҷазоро маҳдуд мекунад. Дар банди 2-и моддаи 6 омадааст: «Дар кишварҳое, ки ҳукми қатлро бекор накардаанд, ҳукми қатл метавонад танҳо барои ҷиноятҳои вазнинтарин мувофиқи қонуне, ки ҳангоми содир намудани ҷиноят амал мекард ва бо муқаррароти ҳамин Паймон ва Конвенсия дар бораи пешгирии ҷинояти қатли ом ва ҷазо барои он муҳолиф набошад, бароварда шавад. Ин ҷазо метавонад танҳо ҷиҳати иҷрои ҳукмномаи қатъие, ки аз тарафи суди босалоҳият бароварда шудааст, анҷом дода шавад». Кумита чунин ақидаро ҷонибдорӣ мекунад, ки ифодаи «ҷиноятҳои хеле вазнин» бояд маҳдуд шарҳ дода шавад. Яъне ба маънои он, ки ҳукми қатл воситаи истисноӣ ба ҳисоб меравад. Тибқи шарҳҳои аниқӣ моддаи 6, ҳукми қатл метавонад танҳо мувофиқи қонуне бароварда шавад, ки дар замони ба вуқӯъ пайвастанӣ ҷиноят амал мекунад ва бо муқаррароти Паймон муҳолиф нест. Кафолатҳои дар он пешбинишуда, ки хусусияти амалӣ доранд, бояд риоя шаванд, аз ҷумла, ҳуқуқ ба тафтишоти суди мустақил, эҳтимолияти бегуноҳӣ, кафолати ҳадди ақали ҳимоят ва ҳуқуқ ба тафтиши

дубораи суди олий. Ҳуқуқҳои мазкур бояд дар илова ба ҳуқуқи муайян - дархости афв ва ё сабук кардани ҳукм татбиқ гарданд.

Ҳуқуқ ба ҳаёт густариши манфӣ ва мусбат дорад:

Давлат бояд ҳуқуқ ба ҳаётро риоя кунад, аз ҷумла, ҳифзи ҳаёти инсон аз маҳрумсозии иҷборӣ аз ҳаёт (ӯҳдадории манфӣ);

Давлат ҳамчунин ӯҳдадории «таъмини риоя»-и ҳуқуқ ба ҳаётро дорад, аз ҷумла, ҳимояти ин ҳуқуқ мувофиқи қонунгузорӣ (ӯҳдадории мусбат). Ӯҳдадории мазкур аз ҷумлаҳои яқум ва дуҷуми модаи 6 ва аз вазифаҳои умумии давлат тибқи банди 1-и модаи 2-и ПБҲШС бармеояд.

Хусусан, давлат бояд ҳуқуқ ба ҳаётро ба воситаи қонунгузорӣ, маъмулан, бо роҳи муқаррароти ҳуқуқи ҷиноятӣ, инчунин тавассути қонунҳои дорои хусусияти маъмурӣ ва шаҳрвандӣ ҳимоят кунад, ки масоили хисороти воридшударо танзим мекунад, воситаҳои ҳимояти ҳуқуқӣ, инчунин ба воситаи санадҳои қонунгузорӣ, ки истифодаи аслиҳаи оташфишон ва ба қор бурдани зӯрварӣ бо оқибати марговарро танзим созад.

Ӯҳдадории ҳифзи ҳуқуқ ба ҳаёт хеле муҳим ба ҳисоб меравад ва давлат набояд ашхосеро, ки ба ҷонашон хавфи воқеӣ дар кишварҳои сеюм вучуд дорад, истирдод ва ё ихроҷ кунад.

Қазияҳои, ки ба нақз шудани ҳуқуқ ба ҳаёт дахл доранд, хеле душворанд. Аксаран, вазъияти воқеӣ ба мақомоти давлатӣ маълум аст, на ба ҷабрида. Давлат хоҳиш надорад, кушоду рӯшан бо мушкилоти маҳрумсозӣ аз ҳаёт, ки аз ҷониби ҳокимияти давлатӣ содир мешавад (қасдан ва ё беғараз), машғул гардад ва айдоронро дар содир кардани чунин ҷиноят ба ҷавобгарӣ кашад.

Риоя накардани модаи 6 поймолсозии шадиди ҳуқуқи инсон ба шумор меравад, ки аз тарафи давлат содир мешавад. Он бояд

дар баробари муқаррароти дигар, ки ҳимоятгари ҳуқуқ ба ҳаёт мебошанд, ҳамчун ҳуқуқ ба дахлнопазирии шахсӣ (б.1-и моддаи 9), манъи шиканча ва муносибатҳои дигари бад (моддаи 7 ва 10), баррасӣ гардад. Риоя накардани моддаи 6 бевосита бо ҳуқуқ ба воситаҳои муассири муҳофизати ҳуқуқӣ дар ҳолати нақзи ҳуқуқи инсон (б.3-и моддаи 2), ҳуқуқ ба муҳофизати судии одилона (моддаи 14 – талаби ҷуброн ва ё роҳандозии таъқиби судии ашхосе, ки масъули ҳуқуқвайрокунианд), ҳамчунин ҳуқуқ ба роҳ надодани доғузори (б.1-и моддаи 2 ва моддаи 26) робита дорад.

Нақзи ҳуқуқ ба ҳаёт аксаран масъалаҳои мушкилро ба миён меорад, ки ба озодшавӣ аз ҷазо дар ҳолатҳои поймолсозии шадиди ҳуқуқи инсон, ҳамчунин ҷуброни зарар дар натиҷаи нақзи ҳуқуқи инсон (ӯҳдадорӣ пешниҳоди ҷуброн, тафтиши муассир ва талаби ба ҷавобгарӣ кашидани шахсони айбдор) дахл дорад.

2. Сохтори моддаи 6 ПБҶШ

Банди 1-и моддаи 6 ҳуқуқ ба ҳаётро муқаррар мекунад. Ҷумлаи аввал **мавҷудияти ҳуқуқи дахлнопазири зистанро** тасдиқ мекунад. Ҷумлаи дуюм мувофиқи қонунгузори ӯҳдадориҳои мусбат - **ҳимояти ҳуқуқ ба ҳаётро** таъйин мекунад. Ҷумлаи сеюм **маҳрумсозии «ичборӣ»** аз ҳаётро манъ мекунад.

Банди 2-6 моддаи 6 асосан ба кишварҳои, ки дар он ҷазои қатл ҳоло бекор карда нашудааст, дахл дорад. Муқаррароти мазкур бояд дар якҷоягӣ бо Протоколи иловагии дуюм, ки ҷазои қатлро манъ мекунад, хонда шавад. «Умуман, дар моддаи ҳамчунин дар бораи бекорсозии ҷазои қатл тавассути ифодаҳои гуфта шудааст, ки матлуб будани чунин бекорсозиро аниқ дар назар доранд. Кумита ба ҳулоса меояд, ки тамоми чораҳои пешгирифта барои бекор кардани ҷазои қатл бояд чун пешрафт

дар амалисозии ҳуқуқ ба ҳаёт тибқи мазмуни моддаи 40 баррасӣ шаванд...»⁴.

Ҳатто дар чаҳорчӯбаи бандҳои 2-6 моддаи 6 Кумитаи ҳуқуқи инсон маҳдудиятҳои сершуморро дар мавриди баровардан ва иҷрои ҷазои қатл пешбинӣ кардааст:

- муайянсозии ҷиноятҳо ҳамчун «хеле вазнин»;
- ҳукми қатл набояд ба таври ҳатмӣ бароварда шавад;
- зарурати ҳукми қатл набояд ба «муқаррароти дигари Паймон» муҳолифат кунад, алалхусус, сухан дар бораи риояи пурраи ҳуқуқҳои меъравад, ки дар моддаи 14 ПБҲШС пешбинӣ шудаанд, он ҳамчунин бояд бо ҳуқуқи озодӣ аз шиканча мувофиқ карда шавад (моддаи 7-и ПБҲШС).
- табиати ӯҳдадорӣ тараққиҳоҳ аз рӯи моддаи 6 - манъи ҷорисозии дубораи ҷазои қатл ва ихроҷ/истирдод ба кишвари сеюм, агар дар он хатари татбиқи ҷазои қатл вучуд дошта бошад.

Дар қисми 4-и моддаи 6 пешбинӣ шудааст, ки ҳар як маҳкумшуда ба марг бояд ҳуқуқи дарҳости афв ва ё сабук кардани ҷазоро дошта бошад.

Ва билохира, дар банди 5 эълони ҳукми қатл барои шахсони синнашон аз ҳаҷдаҳ поин ва занони ҳомила комилан манъ шудааст. Моддаи 37 (а)-и Конвенсия оид ба ҳуқуқи кӯдак (КҲК) манъ будани истифодаи ҷазои қатлро нисбат ба ноболиғон тасдиқ мекунад⁵. Ин асос ҳамчунин дар Меъёрҳои муҳофизатии Шӯрои иқтисодӣ ва иҷтимоии СММ (ШИИ) ва як қатор қатъномаҳои Комиссияи СММ оид ба ҳуқуқи инсон дастгирӣ

---

⁴ Қисми 6-и Қайдҳои тартиби умумии Кумитаи ҳуқуқи инсон №6 ба моддаи 6-и ПБҲШС

⁵ Конвенсияи ҳуқуқи кӯдак. Қабул гардида, ба имзо расид ва мувофиқи Қатъномаи Маҷмаи Кулли СММ № 44/25 аз 20-уми ноябри соли 1989 барои тасдиқ ва пайвастанӣ кишварҳо супорида шуд. 2-юми сентябри соли 1990 эътибор пайдо кард.

шудааст6. Илова бар ин, Зеркомиссия оид ба тарғиб ва ҳимояи ҳуқуқи инсон эълон дошт, ки ба ҷазои қатл маҳкум сохтани одамоне, ки дар замони содир кардани ҷиноят синнашон ба 18 нарасидааст, ба ҳуқуқи байналмилалии маъмулӣ муҳолиф аст7. Манъ будани иҷрои ҷазои қатл нисбат ба занони ҳомила ҳамчунин дар Қатъномаи охиринаи Комиссияи СММ оид ба ҳуқуқи инсон тасдиқ ёфтааст. Меъёрҳои муҳофизатии ШИИ ба ин гурӯҳи одамон ҳамчунин модарҳои ҷавонро илова мекунад.

3. Доираи татбиқи моддаи 6

3.1 Ҷиноятҳои вазнин

Моддаи 6 (2)-и ПБҲШС истифодаи ҷазои қатлро, ба ғайр аз мавридҳои ҷиноятҳои хеле вазнин, манъ мекунад. Дар қайдҳои тартиби умумии Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқи инсон дар мавриди моддаи 6 омадааст, ки истилоҳи «ҷиноятҳои хеле вазнин» бояд ба мазмуни маҳдуд истифода шавад ва маънои онро дошта бошад, ки ҷазои дараҷаи олий бояд дар мавридҳои истисноӣ истифода гардад. Тибқи шарҳи санади Шӯрои иқтисодӣ ва иҷтимоии СММ «Меъёрҳои кафолатдиҳандаи ҳифзи ҳуқуқи маҳкумшудагон ба ҷазои қатл» (Меъёрҳои муҳофизатии ШИИ), рӯйхати ҷиноятҳои, ки барои онҳо ҷазои қатл пешбинӣ шудааст, набояд аз доираи ҷиноятҳои барқасдона бо ғавти одамон ва ё бо оқибатҳои хеле вазнини дигар берун барояд⁸.

Дар Қатънома оид ба масоили ҷазои қатл Комиссияи СММ оид ба ҳуқуқи инсон аз ҳама кишварҳои, ки дар онҳо ҷазои қатл

---

⁶ Қатъномаҳои Комиссияи СММ оид ба ҳуқуқи инсон: № 2002/77, ки ба ҳукми қатл дахл дорад; № 2002/36 - оид ба масъалаи қатли бе муҳофизатии судӣ, ки бидуни тартиботи лозима анҷом дода мешавад ва ҷазои қатли иҷборӣ; № 2002/47 оид ба татбиқи адолат, хусусан, нисбат ба ноболиғон ва № 2002/92 оид ба ҳуқуқи кӯдак.

⁷ Қатъномаи № 2000/17 аз 17-уми августи соли 2000.

⁸ «Тадбирҳои кафолатдиҳандаи ҳифзи ҳуқуқи маҳкумшудагон ба қатл», Қатъномаи шӯрои иқтисодӣ ва иҷтимоии СММ 1984/50 аз 25-уми майи соли 1984.

вучуд дорад, даъват ба амал овард, то чиҳати маҳдудсозии ин таҷриба иқдом кунанд. Дар Қатънома ҳамчунин омадааст, ки барои амалҳои ба таҷовуз дахлнадошта, масалан, чиноятҳои молиявӣ, алоқаи ҷинсии одамони болиғ бо ризоияти тарафайн, инчунин пайравӣ ба дин бидуни фишороварӣ ва ё воситаҳои ифодаи асли хеш бояд таҷрибаи эълони ҳукми қатл аз миён бурда шавад.

3.2 Маҳрумсозӣ аз ҳаёт аз ҷониби мақомоти давлатӣ ва ё амалиёти полис

А) Иҷборӣ

Моддаи 6 «маҳрумсозии иҷборӣ аз ҳаёт»-ро манъ мекунад (ӯҳдадорӣ манфӣ). Ҳодисаи хос истифодаи зӯрварӣ ҳангоми амалиёти мақомоти амниятӣ, тазоҳурот ва ё амалиёти начотдиҳӣ (мисол, одамрабой) мебошад.

Калиди дарки банди 1-и моддаи 6 дар ҳалли он аст, ки оё маҳрумсозӣ аз ҳаёт иҷборӣ буд, ё на. Таърифи мафҳуми «иҷборӣ» аз «ғайриқонунӣ» ва «барқасдона» фарқ мекунад.

Ба қор бурдани зӯрварӣ метавонад ба меъёрҳои ҳуқуқи дохилӣ, ки истифодаи онро танзим мекунад, мувофиқ бошад ва метавонад аз рӯи қонунгузори дохилӣ исбот гардад, аммо мувофиқи моддаи 6 ихтиёрӣ боқӣ мемонад.

Банди 1-и моддаи 6 на танҳо аз маҳрумсозии барқасдона аз ҳаёт, балки аз марг бо сабаби хунукназарии давлат ҳимоят мекунад.

Санҷиши маҳрумсозии иҷборӣ аз ҳаёт танҳо дар ҳолатҳои аниқ бояд истифода гардад ва набояд ба таври мавҳум муайян карда шавад. Мафҳуми иҷборӣ ҳамчунин дар муқаррароти дигари Паймон (қисми 1-и моддаи 9, қисми 4-и моддаи 12 ва ё қисми 1-и моддаи 17 ПБҲШС) вучуд дорад, ки метавонад ба баъзе аломатҳои ишора кунад. Маъмулан, иҷборӣ будани ғавт бояд аз тарафи қонун таъин гардад, асоси оқилона дошта бошад ва

барои расидан ба ҳадафи пешбинишуда зарур (мутавозин) бошад. Кумитаи ҳуқуқи инсон қайд кард, ки мафҳуми «ичборӣ» бо мафҳуми «ғайриқонунӣ» ҳаммазмун нест, он бояд васеътар шарҳ дода шавад ва дорои тобишҳои номатлубӣ, беадолатӣ, пешгӯинашаванда ва ғайриқонунӣ бошад»⁹. Матн дар моддаи 6 ҳамин гуна аст. Он ба ҷузъиёти зерин таъя мекунад: (I) оё истифодаи зӯрварӣ сабабҳои қонунӣ ва асоснок дошт ва (II) оё истифодаи зӯрварӣ дар ин ҳолатҳо зарур ва мутавозин аст.

Муфасссалтар масоили мазкур дар парвандаҳои пешинаи Кумитаи ҳуқуқи инсон (қисми ин дастурро нигаред), қайдҳои тартиби умумии Кумита (қисми 3) ва тавсияҳои ниҳой оид ба гузоришҳои ҳукумати кушода мешаванд. Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқи инсон ба стандартҳои бозътибор истинод мекард, аз ҷумла, ба Усули асосии СММ оид ба истифодаи зӯрварӣ ва силоҳи оташфишон аз ҷониби мансабдорон ҷиҳати ҳифзи тартибот. Ҳамчунин метавон аз Усули Муассири Пешгирӣ ва тафтиши қатлҳои ғайриқонунӣ, иҷборӣ ва умумӣ истифода кард (Қаъномаи 1989/65 Шӯрои Иқтисодӣ ва Иҷтимоии СММ аз 28-уми майи соли 1989).

Конвенсияи Аврупо дар қисми 2-и моддаи 2 дастурҳои аниқ дорад, ки истифодаи қувва бо оқибатҳои марговарро қонунӣ меҳисобад, агар он танҳо дар ҳолати муҳофизати инсон аз зӯрвари ғайриқонунӣ ба кор бурда шавад; барои анҷом додани боздошти қонунӣ ва ё пешгирии фирори маҳбус, дар амалҳои пешгирифтаи қонунӣ бо мақсади пахш кардани бетартибҳои оммавӣ ва ё шӯриш. Дар ҳамаи ин ҳолатҳо истифодаи зӯрварӣ барои яке аз ин мақсадҳо бояд «комилан ҳатмӣ» бошад. Истифодаи зӯрварӣ бояд мутавозин бошад ва хатари мавҷударо ба ҳаёт ва дахлнопазирии шахсӣ, ки дар чунин вазъият имконпазир аст, ҳамчунин дараҷаи хавфи ба марг

---

⁹ Алберт Вомах Мукоинг мукобили Камерун. Қарори КҲИ аз 21-уми июли соли 1994

анҷомидани зӯроварии истифодашударо ба назар гирад. Ин меъёрҳо аз ҷониби теъдоди муайяни судҳои конститусионӣ қабул шудаанд ва бояд бо назардошти моддаи 6-и ПБҶШС истифода гарданд.

Муҳим аст: дар муайянсозии «истифодаи худсаронаи зӯроварӣ» бояд на танҳо ба кор бурдани зӯроварӣ ба назар гирифта шавад, балки ҳамчунин ба таври зарурӣ банақшагирӣ ва татбиқ шудани амалиёти давлатӣ, ба дараҷаи ҳадди ақал расонидани хатар ба ҳаёти иштирокдорон дар рафти амалиёт ба эътибор гирифта шавад. Агар дар амалиёт камбудихое вуҷуд дошанд, ки ба истифодаи зӯроварӣ сабаб гаштанд, ин ҳолат аллакай мутавазин ҳисобида намешавад.

Кумита истифодаи номутавазини зӯроварию аз ҷониби полис дар доираи тафтиши ҷиноят ҳамчун нақзи банди 1-и моддаи 6 дар қазияи Суарес де Герреро муқобили Колумбия эътироф кард. Зимнан Кумита ба хулосаҳои зерин омад:

«Дар ин ҳолат далели он, ки ҳафт нафар дар натиҷаи амалиёти пешбинишудаи полис ҷони худро аз даст доданд, аз он гувоҳӣ медиҳад, ки маҳрумсозӣ аз ҳаёт амали қасдан анҷомшуда мебошад. Ба ғайр аз ин, амалиёти полис бидуни пешгирии қурбониён, фароҳам сохтани имконият барои таслимшавӣ ба нозирони полис ё шарҳи ҳузур ва нияти худ анҷом дода шуд. Ягон навъ дастур ҳам оид ба зарурати ин амали полис барои дифоъ аз худ ва ё ҳимояти дигарон, зарурати баҳабсгирӣ ва ё роҳ надодани пинҳоншавии ашхоси дахлдор вуҷуд надошт. Ба ҷуз ин, қурбониён шахсоне буданд, ки танҳо дар дуздии чанд рӯз пешина гумонбар буданд ва қушта шуданашон аз ҷониби полис онҳоро аз истифодаи ҳамаи имкониятҳои ҳифозат дар доираи муҳофизати лозимаи судӣ, ки дар Паймон пешбинӣ шудааст, маҳрум сохт. Дар мавриди бону Мария Фанни Суарес де Герреро натиҷаи озмоиши судӣ-тиббӣ нишон дод, ки ўро чанд маротиба пас аз маргаш, ки аз сактаи дил руҳ дод, паронда буданд. Бешак, ў аз сабаби амалиёти патрули полис вафот кард.

Аз ин рӯ, Кумита амалҳои полисро, ки ба марги Мария Фанни Суарес де Герреро сабабгор шуд, муҳолиф бо назорати иҷроии қонунҳо мешуморад. Ин мулоҳиза бо назардошти шароити ҳодисаи мазкур ва иҷборӣ аз ҳаёт маҳрум сохтани ӯ бо нақзи банди 1-и моддаи 6-и ПБҲШС ба вуҷуд омад¹⁰.

Б) Маҳрумсозии иҷборӣ аз ҳаёт дар низои мусаллаҳона

Истифодаи банди 1-и моддаи 6-и ПБҲШС ҳангоми низои мусаллаҳона ҳодисаи ғайриоддӣ ба шумор меравад. Татбиқи шартномаҳо оид ба ҳуқуқи инсон дар низои мусаллаҳона идома доранд (моддаи 4-и ПБҲШС). Ҳуқуқи инсон дар баробари ҳуқуқи байналмилалии гуманитарӣ татбиқ мешавад (ҳуқуқи низои мусаллаҳона). Суди байналмилалӣ қарор қабул кард, ки ҳуқуқи низои байналмилалӣ дар ҳолатҳои муайян дорои ҷанбаҳои буда метавонад, ки «lex specialis» мебошанд. Ба ин тариқ, меъёрҳои ПБҲШС метавонанд мувофиқи ҳуқуқи байналмилалии гуманитарӣ шарҳ дода шаванд. Ҳарчанд татбиқи моддаи 6-и ПБҲШС идома дорад, дар низои мусаллаҳона мафҳуми «худсарона» метавонад маънои «ба меъёрҳои ҳуқуқи байналмилалии гуманитарӣ муҳолиф набуда»-ро дошта бошад.

3.3 Фавт дар маҳбас

Давлат ўҳдадорӣ ҷудоғонаи эҳтиром ва ҳимояи ҳаёти ашхоси дар ҳабс бударо дорад.

Давлат ўҳдадор аст, ки инсонӣ дар ҳабс бударо ба воситаи амал (мисол, истифодаи зўрварӣ) ва ё тавассути ғалат (мисол, рад кардани пешниҳоди ёрии тиббӣ) аз ҳаёт маҳрум насозад.

---

¹⁰ Педро Пабло Камарго аз номи шавҳари Мария Фанни Суарес де Герреро муқобили Колумбия (Иттилои № 45/1979), мулоҳизаҳо 31-уми март соли 1982 қабул шудаанд, Маърузаи Кумитаи ҳуқуқи инсон, GAOR, иҷлосияи 37-ум, Иловаҳои № 40 (A/37/40), сс. 137-149.

Ҳарчанд масъулияти исботкунии нақзи моддаи 6 бар дӯши ҷабрдида аст, аммо дар ҳолати ҷавб дар маҳбас он метавонад бар ҷониби дигар вогузор шавад.

Мақомот бояд дар бораи ҳодисаи ҷавби шахс дар маҳбас тавзеҳоти комил, боварибахш ва ҳақиқатнамо пешниҳод кунад. Ҳамчунин давлат вазифадор аст, тафтиши расмӣ ва мустақилоноро оид ба ҳодисаи мазкур гузаронад.

Дар қазияи Барбато муқобили Уругвай ҳукуматдорон изҳор доштанд, ки ҷабрдида худкушӣ кардааст. Аз озодӣ маҳрум гаштани муаллифи хабар ва гузаронида нашудани тафтишот Кумитаро ба «хулосаи ногузир» овард, ки ҳукумат дар ҳама ҳолат барои натиҷаҳои амал ва беамалӣ, наандешидани чораи зарурӣ ҷиҳати ҷимояти ҳаёти ӯ ҷавобгар аст.

Дар қазияи Лантсов муқобили Русия КҲИ мутобиқи банди 1-и моддаи 6 Русияро барои пешниҳод накардани кӯмаки тиббӣ ба шахсе, ки дар ҳабси то судӣ қарор дошт, ҷавобгар донист. Агар шароити маҳбас ба ҳаёти маҳкумшуда ва ё боздоштшуда хатар дошта бошад, барои дар маҳбас таъмин карда натавонистани хизматрасонии ба ҳаёт мувофиқ, ўҳдадорӣ озодии шартӣ аз маҳбас пешбинӣ мешавад.

Давлат дар парвандаи кушта шудани як маҳбус аз ҷониби зиндонӣ дигар дар он сурат ҷавобгар дониста мешавад, агар маъмурини ҳабсхона оид ба вучуд доштани хавфи воқеӣ ва ё мустақим ба ҷони як нафар зиндонӣ аз тарафи маҳкумшудагони дигар хабар доштанд ва чорае барои ҳифзи ҳаёт наандешиданд.

3.4 Асосҳо ва доираи масъулияти давлат барои риояи ҳуқуқ ба ҳаёт

Қазияҳои, ки ба мавзӯи ҳуқуқ ба ҳаёт робита доранд, масоили мушкилро оид ба масъулият ва ҷавобгарии давлат баррасӣ мекунанд. Зимнан ҷиҳатҳои асосии зерин бояд ба инобат гирифта шаванд:

- 1) Давлат барои рафтор ва камбудихои кормандони давлатӣ аз рӯи банди 1-и моддаи 6 ҷавобгар аст. Давлат наметавонад изҳор дорад, ки корманди давлатӣ аз ҳадди ваколатҳои ҳуқуқии худ барои озод будан аз масъулияти ПБҲШС гузаштааст. Агар аз беамалии давлат ҳодисаи ғавт рух диҳад - масалан, агар ба маҳбус ёри тиббӣ пешниҳод нагардад, давлат ҳамчунин комилан ҷавобгар аст.
- 2) Дар ҳолате, ки ҳуқуқвайронкунандагон аз рӯи мувофиқаи мустақим ва ё бавосита бо давлат амал кунанд, давлат ҷавобгари бевосита хоҳад дошт. Ба ин тариқ, давлат ҳамчунин барои рафтори ашхосе, ки бо «ризоияти хомӯшона»-и давлат амал мекунад, ҷавобгар аст. Чунин рафтор метавонад айби давлат ҳисобида шавад. Аммо дар амалия исбот кардани он душвор аст, ки гурӯҳҳои нимҳарбӣ ва дигар гурӯҳҳои ашхоси ба он монанд бевосита бо ризоияти хомӯшонаи давлат амал мекунад.
- 3) Мувофиқи банди 1-и моддаи 6, давлат ба «ҳимояти ҳуқуқ ба ҳаёт мувофиқи қонунгузорӣ» вазифадор аст. Барои ҳифзи ҳуқуқ ба ҳаёт давлат ўҳдадор аст, ки қонунгузори мувофиқро дар шакли қонунҳои ҷинойтӣ, инчунин маъмури қабул кунад.

Муқаррароти мазкур таҷассумгари ўҳдадорихои васеъ барои ҳимояти ҳуқуқ ба ҳаёт мувофиқи қонунгузорӣ ва амалияи ҳуқуқӣ мебошад. Дар ин маврид парвандаи Велакес Родригес дар суди Байниамрикоӣ қазияи асосӣ буд, ки дар он Суд ба чунин қарор омад: «Давлат ўҳдадор аст, чораҳои заруриро барои пешгирии нақзи ҳуқуқи инсон биандешад ва тамоми воситаҳои дастрасро барои анҷом додани тафтишоти ҷиддии ин поймолшавии ҳуқуқ, ки дар доираи салоҳияти он содир шудааст, истифода кунад, ашхоси масъулро муайян созад, ҷазои муносибро таъин ва ҷаброни заруриро ба ҷабрдида бипардозад».

Ба ин тариқ, давлат ўҳдадориҳои зеринро дорад: а) пешгирии нақзи ҳуқуқ ба ҳаёт; б) анҷом додани тафтишоти мустақил дар ҳолати маҳрумшавӣ аз ҳаёт; в) таъқиби ашхоси ҷавобгар бо тартиби судӣ ва г) таъмини ҷуброни мувофиқ ба ҷабрдидагон. Агар давлат шароити анҷом додани тафтиши мустақилро надорад ва ё барои аз тарафи мақомоти давлатӣ аз ҳаёт маҳрум сохтан ҷуброн напардозад, давлат мувофиқи моддаи 6-и ПБҲШС ҷавобгар доништа мешавад.

3.5 Ўҳдадории тафтиш, таъқиб бо тартиби судӣ ва ҷазо

Ўҳдадории гузаронидани тафтишот метавонад ба банди 1-и моддаи 6 асос ёбад. Он бо ҳуқуқ ба воситаҳои муассири муҳофизат аз рӯи банди 3-и моддаи 2 зич алоқаманд аст. Мувофиқи он, агар ҳуқуқи инсон нақз гардад, ҳуқуқ ба воситаҳои муассири муҳофизати ҳуқуқӣ вучуд дорад. Он ҳамчунин бо ҳуқуқ ба муҳофизати судии одилонаи суди мустақил робитаи зич дорад (моддаи 14-и ПБҲШС).

Кумитаи ҳуқуқи инсон ва Суди Аврупо оид ба ҳуқуқи инсон тасдиқ кардаанд, ки давлат дорои ўҳдадории мусбат вобаста ба таъмини тафтишоти расмии пурра ва мустақили ҳодисаи ногувор бо оқибатҳои марговар мебошад, ки ўҳдадориҳои мусбатро оид ба ҳифзи ҳуқуқ ба ҳаёт ва риояи ҳуқуқ ба воситаҳои муассири муҳофизати ҳуқуқӣ ифода мекунад.

Суди Аврупо оид ба ҳуқуқи инсон инро ҳамчун ўҳдадории амалӣ мувофиқи моддаи 2-и Конвенсияи аврупоии ҳуқуқи инсон баррасӣ мекунад. Ҳифзи ҳуқуқ ба ҳаёт метавонад танҳо дар он сурат муассир бошад, агар давлат истифодаи зӯрвариро бо оқибати марговар ҳамаҷониба тафтиш кунад. Таъмин карда натавонистани тафтишоти дақиқ, зарурӣ ва мустақил ба нақзи ҳуқуқ ба ҳаёт меорад. Он аз ўҳдадории мусбати ҳифзи ҳуқуқ ба ҳаёт, ҳуқуқ ба воситаҳои муассири муҳофизати ҳуқуқӣ, инчунин аз он далел, ки муқаррарот метавонанд ҷиҳати муассирсозии онҳо шарҳ дода шаванд, сарчашма мегирад.

Чавобгарии давлат барои иҷро накардани ўҳдадориҳо вобаста ба тафтишот дар чунин ҳолатҳо низ ба миён меояд, агар аризадиҳанда далел оварда натавонад, ки одамро аз ҳаёт кормандони давлатӣ қасдан маҳрум сохтаанд. Худи далели набудани тафтишоти мувофиқ асоси кофӣ оид ба нақз шудани ҳуқуқ ба ҳаёт мебошад. Ўҳдадории анҷом додани тафтишоти муассир маънои танҳо ба даст овардани натиҷаро надорад, балки қараёни иҷрои он ҳам ҳаст.

Тафтишот бояд ба таври зарурӣ ва дар мўҳлати муайян гузаронида шавад. Мақомот бояд тамоми тадбирҳои заруриро, ки барои қамъовари гувоҳиҳо мусоидат мекунанд, биандешад. Онҳо бояд ба далелҳои маҳрумсозии ғайриқонунӣ аз ҳаёт рабт дошта бошанд, ба монанди: далелҳои судӣ, бозпурсии кормандоне, ки боздоштро анҷом додаанд, бозпурсии шоҳидон, гирифтани тирҳо (агар силоҳи оташфишон истифода шуда бошад), натиҷаҳои ҷоксозии ҷасад, ки аз тарафи духтурони ботачриба анҷом дода шудааст, аксҳои қурбониёну ҷойи ҳодиса ва ғайра.

Тафтиши ҳодисаҳои маҳрумсозӣ аз ҳаёт бояд тавре анҷом дода шавад, ки таҳқиқи ҳамаи қанбаҳо таъмин гардад. Агар кормандони давлатӣ ба маҳрумсозӣ аз ҳаёт рабт дошта бошанд, муфаттишон ўҳдадор ҳастанд, ки иттиҳомоти бар зидди онҳоро ҷиддӣ ва ба таври пурра тафтиш кунанд. Муайян сохтани тарзи руҳ додани воқеа аз нигоҳи айбдоршавандагон басанда нест.

Кумитаи ҳуқуқи инсон ҳамчунин муқаррар кард, ки давлат дорои ўҳдадории мусбат оид ба тафтиши ҳамаи ҳодисаҳои маҳрумсозӣ аз ҳаёт аз ҷониби мақомоти давлатӣ ва талаб кардани ҷуброни хисорот аз вайронкунандагони моддаи 6-и ПБҲШС мебошад.

Давлате, ки ҳуқуқ ба ҳаётро нақз мекунад, ўҳдадор аст, ба ҷабрдидагони қазия ҷуброн пешниҳод кунад. Мавҷуд набудани тафтишот ҳамчунин ба талаби ҷуброн барои ҷабрдидагон монеа эҷод карда метавонад.

Кумитаи ҳуқуқи инсон дар як қатор қазияҳо муқаррар кард, ки сарфи назар аз мавҷудияти ўҳдадорӣ оид ба тафтишоти ҳодисаҳои ногувор бо оқибатҳои марговар, на ҳама вақт ҳуқуқи инфиродӣ барои мушоҳидаи бо тартиби судӣ ҷӣ гуна таъқиб шудани шахси дигар вучуд дорад. Аммо дар сурати нақзи дурушти ҳуқуқҳои инсон (маҳрумсозӣ аз ҳаёт ба таври иҷборӣ, бедаракшавӣ) ин ҳолат дигаргун мешавад. Кумита муқаррар кард, ки «(...) воситаҳои ҳифзи ҳуқуқӣ, ки танҳо хусусияти маъмурий ва интизомӣ доранд, ҳангоми нақзи хеле вазнини ҳуқуқи инсон, хусусан, нақзи барқасдонаи ҳуқуқ ба ҳаёт, мувофиқи мазмуни банди 3-и моддаи 2 воситаҳои ҳифзи ҳуқуқии зарурӣ ва муассир ҳисобида намешаванд (...)» (қазияи КҲИ Баутист де Ареллан муқобили Колумбия).

Қонунҳо дар бораи афв барои нақзи дурушти ҳуқуқи инсон ҳамчунин метавонанд қисми 1-и моддаи 6-и ПБҲШС, инчунин муқаррароти дигар, ба монанди банди 3-и моддаи 2 ва моддаи 14-и ПБҲШС-ро вайрон кунанд.

3.6 Ҳифзи ҳаёт – ҷабрдидагони ҷиноятҳо

Оё қисми 1-и моддаи 6-и ПБҲШС муҳофизат аз кушташавӣ аз ҷониби ашхоси хусусиро низ таъмин мекунад? Ҳуқуқ ба ҳаёт фарогири ўҳдадории мусбат оид ба таъмини риояи чунин ҳуқуқи шахсоне мебошад, ки дар доираи ҳуқуқии давлат ҳастанд. Он ҳимоят аз нақзи ҳуқуқро дар бар мегирад, ки аз тарафи шахсони сеюм содир шудаанд.

Маъмулан, ин маънои онро дорад, ки давлат дар қабули қонунҳои ҷиноӣ вазифадор аст, то ҳуқуқ ба ҳаётро ҳимоят кунад (ҷумлаи дуюми қисми 1-и моддаи 6). Интизор меравад, ки мувофиқи ПБҲШС ўҳдадории мусбат аз рӯйи қисми 1-и моддаи 6 вучуд дорад – ҳатто ҳангоми маҳрумсозӣ аз ҳаёт аз ҷониби ашхоси алоҳида тафтишоти куштор анҷом дода шавад, то барои қурбонӣ ва оилаи ӯ имкони талаби адолат фароҳам гардад (воситаи муассири ҳифзи ҳуқуқӣ).

Баъзан ўҳдадории дурандешона ҳуқуқ ба ҳаётро метавонад аз ҳуҷуми ашхоси сеюм ба таври мусбат ҳифз кунад.

Матне, ки дар Суди Аврупо оид ба ҳуқуқи инсон истифода мешавад, барои муайян сохтани он равона шудааст, ки «оё дар айна ҳол мақомот оид ба мавҷудияти хавфи воқеӣ ва мустақим ба ҳаёти одами муайян медонистанд ё бояд медонистанд, вале барои ҳимояти инсон аз амалҳои ҷиноии ҷониби сеюм дар чаҳорҷӯбаи салоҳиятҳои худ чорае андешида натавонистанд».

Кумитаи ҳуқуқи инсон ин ўҳдадориро аз рӯйи моддаи 6-и ПБҲШС дар нисбати хавфҳои марговар ва сӯйқасд бо мақсади куштор қабул кард – хусусан, агар гумони дахлдор будани давлат вучуд дошта бошад.

Қисми 1-и моддаи 9-и ПБҲШС ба хотири дахлнопазирии шахсӣ ҳамчунин аз хатарҳое, ба монанди хавфи марг ва ё бедаракшавӣ ҳимоят мекунад. Моддаи 9 на танҳо озодии шахсият, балки дахлнопазирии онро низ муҳофизат мекунад. Кумитаи ҳуқуқи инсон бар он назар аст, ки «Паймон ҳамчунин ҳуқуқи дахлнопазирии ашхосеро, ки аз озодӣ маҳрум нашудаанд, ҳимоят мекунад. Шарҳи моддаи 9, ки ба давлат сарфи назар кардан аз хатарҳои маълумро ба ҷони одамон танҳо дар асоси он, ки аз озодӣ маҳрум нашудаанд, имконпазир мегардонад, кафолатҳои пешбиникардаи Паймонро тамоман бетаъсир мекунад».

3.7 Ҳуқуқи ҷабрдидагон ва аҳли оилаи онҳо дар рафти тафтишот

Ҳуқуқ ба воситаҳои муассири муҳофизати ҳуқуқӣ ба ўҳдадории гузаронидани тафтишоти самарабахш таъсир мегузорад. Ба он ҳуқуқи мурочиат ба суд бо талаби ҷуброн дохил мешавад (қисми 1-и моддаи 14 – ҳуқуқи шахрвандӣ) ва мавҷуд набудани тафтишот метавонад ҳуқуқи мазкурро безътибор созад. Бар замми ин, давлат метавонад ҳуқуқи мурочиат ба судро бо дархости ҷуброн, ки мувофиқи моддаи 14-и ПБҲШС кафолат

дода шудааст, нақз кунад, агар намояндагони он соҳиби масуният аз таъқиби судӣ бошанд.

Суди Аврупо оид ба ҳуқуқи инсон дар доираи ҳуқуқ ба ҳаёт таъкид кардааст, ки ҷабрдида ҳуқуқи дастрасӣ ба ҳуҷҷатҳои тафтишотро дорад.

3.8 Суди босалоҳият

Дар моддаи 6 (2)-и ПБҲШС омадааст, ки ҷазои қатл метавонад танҳо пас аз ҳукми ниҳой, ки аз ҷониби суди босалоҳият бароварда шудааст, иҷро гардад ва агар он бо муқаррароти Паймони мазкур муҳолиф набошад. Дар шарҳҳои умумии Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқи инсон омадааст, кафолатҳои тартиботи мурофиаи судӣ, ки дар ПБҲШС дарҷ шудааст, бояд ҳамавақт иҷро шаванд. Ба ин кафолатҳо дохил мешаванд: ҳуқуқ ба мурофиаи одилонаи қазия аз ҷониби суди мустақил, эҳтимоли бегуноҳӣ, кафолатҳои ҳадди ақалли ҳуқуқ ба ҳимоят дар суд ва ҳуқуқ ба баррасии дубора дар суди олӣ. Дар меъёрҳои муҳофизатии ШИИ ҳамчунин омадааст, ки ҷазои қатл метавонад танҳо пас аз ҳукми ниҳой, ки аз ҷониби суди босалоҳият дар мурофиаи судӣ бароварда шудааст, иҷро гардад ва он бояд ба меъёрҳои ҳадди ақалли мурофиаи боадолати судӣ мувофиқ бошад, ки дар моддаи 14-и ПБҲШС зикр гардидааст. Дар яке аз Қатъномаҳои охиринаи СММ оид ба ҳуқуқи инсон дар бораи зарурати мувофиқати ҳамаи тартиботи ҳуқуқӣ бо моддаи 14-и ПБҲШС гуфта шудааст.

3.9 Бедаракшавии ғайриқонунӣ ва иҷборӣ

Кумитаи ҳуқуқи инсон дар қайдҳои тартиби умумӣ ишора мекунад, ки давлатҳои аъзо ҷиҳати пешгирии ҳодисаҳои бедаракшавии шахсони алоҳида, ки мутаассифона, хеле паҳншуда мебошад ва аксаран, ба шиканҷа ва ҳатто ба маҳрумсозии иҷборӣ аз ҳаёт оварда мерасонад, бояд чораҳои мушаххас ва муассир биандешанд. Ба ғайр аз ин, давлатҳо бояд

воситаҳои муассир ва тартиби тафтишоти ҳамаҷонибаи қазияҳоро дар бораи ашхоси бедаракшуда ва бенишон ғайбзада омода созанд, ки бо нақзи ҳуқуқ ба ҳаёт иртибот дошта метавонад.

Оид ба қазияи *Mojica v. Dominican Republic* (449/91) КҲИ ишора кард, ки «бедаракшавии шахсон, бешак, ба рафтори вайронкунандаи моддаи 7 вобаста аст». Яъне одамоне, ки «бедарак» мешаванд, аксаран, гирифта шиканча мегарданд. Гунаҳкорон дар истифодаи шиканчаро ба ҷавобгарӣ кашидан хеле душвор аст, зеро пайдо ва исбот кардани далелҳое, ки ба чунин бадрафторӣ дар нисбати шахси бедаракшуда марбутанд, мушкил аст. Бедаракшавӣ бештар ба нақзи ҳуқуқ ба ҳаёт оварда мерасонад, чунки дар он қатли бидуни ҳукми суд вучуд дорад. Бедаракшавиҳое, ки бо куштори шахсони бедаракшуда анҷомидаанд, аз рӯйи як қатор парвандаҳо дар доираи протоколи иловагӣ баррасӣ гардиданд. КҲИ аз рӯйи як қатор қазияҳо муайян кард, ки далелҳои ҷиддии нақзи моддаи 6 ҷой доштанд. Бо вучуди ин, аз сабаби мавҷуд набудани далел оид ба фавт, КҲИ на ҳамавақт қарори ниҳоиро қабул мекунад. КҲИ аз баровардани чунин хулоса метавонад ба хотири эҳтироми аҳли оилаи бедаракшуда худдорӣ варзад (агар онҳо қарори дахлдорро талаб накунад), чунки онҳо то ҳол ба зинда будани наздикони худ умед доранд: дар чунин ҳолат «эҳтимоли фавт(-и бедаракшуда) вазифа(-и КҲИ) нест».

4. Озодӣ аз шиканча ва муносибати бераҳмона ҳангоми иҷрои ҳукми қатл¹¹

Чӣ тавре ки болотар қайд кардем, ПБҶШС истифодаи ҷазои қатлро манъ намекунад, ҳарчанд маҳдудиятҳои зиёдро дар баррасии масъалаи иҷрои ҷазои қатл қорӣ месозад. Ҳамзамон баъзе ҷанбаҳои ҷазои қатл, чӣ тавре ки поинтар баррасӣ мегардад, дар чаҳорҷӯбаи ПБҶШС мавриди баҳс қарор мегиранд.

Усули қатл. КҶИ борҳо ишора кардааст, ки ҷазои қатл бояд тавре иҷро гардад, то «ҳарчи камтар азоби ҷисмонӣ ва рӯҳӣ дода шавад». Дар қазияи *Ng v. Canada* (469/91) ҷабрдида бо эҳтимолияти истирдод ба ИМА рӯ ба рӯ шуд, ки барои ӯ хавфи иҷрои ҷазои қатл дар камераи газӣ дар Калифорния вучуд дошт. КҶИ дар асоси далелҳои пешниҳодшуда муайян сохт, ки гази цианид ҳангоми буғишавӣ боиси назъи ҷон гардида, ҳамчун усули қатл «азияти камтарини ҷисмонӣ» намеорад. Ин усул рафтори бераҳмона ва ба ҳисоб рафта, моддаи 7-ро нақз мекунад. Ҳамзамон дар қазияи *Cox v. Canada* (539/93) КҶИ муқаррар кард, ки ҷазои қатл тавассути тазриқи маводи марговар ба риояи моддаи 7 халал ворид намекунад¹². Анҷом додани ҷазои қатл дар назди издиҳомии мардум аз ҷониби КҶИ маҳкум гардида, усули ғайриинсонӣ ва ё пасткунандаи шаъну шараф доништа мешавад¹³.

Интизории иҷрои ҷазои қатл. Аксари маҳбусоне, ки мунтазири иҷрои ҷазои қатл ҳастанд, дар давоми муддати тӯлонӣ «интизории иҷрои ҷазои қатл»-ро эҳсос мекунанд. Истилоҳи

---

¹¹ Воситаҳои муҳофизати ҳукукии қурбониёни шиканча: роҳнамо оид ба механизмҳои шикоятҳои инфиродӣ дар мақомоти шартномавии СММ. Силсилаи роҳнамоҳои ВОПП Ҷилди 4, 2006

¹² *Ng v. Canada* (469/91), § 16.4, *Cox v. Canada* (539/93) § 17.3.

¹³ Мулоҳизаҳои ниҳой нисбат ба Ҷумҳурии Ислонии Эрон, (1993) UN doc. CCRP/C/79/Add. 25, § 8.

мазкур «изтироби равонӣ ва фишори афзуншавандаро дар интизории фарорасии марг» ифода мекунад, ки Суди Аврупо оид ба ҳуқуқи инсон онро риоя нашудани моддаи 3-и КАҲИ мешуморад¹⁴. Дар таҷрибаи КҲИ баррасии васеи ин масъала дар қазияи *Johnson v. Jamaica* (588/94) доир гардид, ки дар он аризадиҳанда беш аз 11 сол мунтазири иҷрои ҷазои қатл буд¹⁵. КҲИ бо сабабҳои зерин нақз шудани моддаи 7-ро дар ин маврид рад кард:

- ПБҲИ ҷазои қатлро дар мавридҳои муайян иҷозат медиҳад. Интизории иҷрои ҷазои қатл натиҷаи ногузири ин ҳукм мебошад.
- КҲИ хостори муайянсозии «мӯҳлати ниҳой» нест, ки дар мӯҳлати муайян аз тарафи давлат иҷро шудани ҳукми қатлро ташвиқ кунад.
- КҲИ хостори ташвиқи иҷрои зудтари ҳукми қатлро нест.
- КҲИ хостори он нест, ки майли давлатро ба қабули чораҳои мусбати сиёсӣ боздорад ба монанди мораторияи иҷрои қатл, ки метавонад мӯҳлати интизории иҷрои ҷазои қатлро зиёд кунад.

КҲИ интизории иҷрои ҷазои қатлро тӯли солҳои зиёд номумкин меҳисобад. Аммо «шиддати эҳсоси интизории ҷазои қатл нақши муҳим ва аввалдараҷаро дар иҷозати ҷазои қатл дар чаҳорҷӯбаи ПБҲШС дорад». Ба ин тариқ, аз рӯи мулоҳизаҳои воқеъбинона КҲИ ба чунин қарор омад, ки мӯҳлати тӯлонии интизории иҷрои қатл муқаррароти ПБҲШС-ро вайрон намекунад. Аммо омилҳои малолангез вучуд доранд, ки мувофиқи он интизории маҳкумшуда барои иҷрои ҷазои қатл риоя нагардидани моддаи 7 мебошад. Мисол, дар қазияи *Clive Johnson v. Jamaica* (592/94) аризадиҳанда хурдсол буд, ки бар хилофи моддаи 6 (5)-и ПБҲИ ба ҷазои қатл маҳкум гардид. КҲИ инчунин риоя нагардидани моддаи 7-ро муқаррар кард: «қарор доштан дар маҳбас... метавонад муносибати муайяни бераҳмона ва ғайриинсониро

---

¹⁴ Joseph, Schultz and Castan, болотар, истиноди 31, § 9.53.

¹⁵ *Johnson v. Jamaica* (588/94), § 8.1.

дошта бошад, хусусан, агар ҳабс бештар аз мўҳлати ҳатмие тўл кашад, ки мувофиқи меъёрҳои тартиботи мурофиаи судии маҳаллӣ барои ислоҳи хатои содиршуда дар замони эълони ҳукми қатл зарур аст»¹⁶.

Дар қазияи *Chisanga v. Zambia* (1132/02) аризадиҳандаро дар бораи сабук шудани ҳукми қатл ба иштибоҳ оварданд ва ўро барои 2 сол аз камераи интизории ҷазои қатл интиқол доданд. Пас аз сипарӣ шудани 2 сол ў бе ягон шарҳ аз тарафи давлат бозгардонида шуд. КҲИ муқаррар кард, ки ин навъи муносибат «таъсири зиёди равонии манфӣ дошт, ки ўро дар ҳолати номуайянии давомдор, изтироб ва нигаронии рӯҳӣ нигоҳ медошт. Ин муносибати бераҳмона ва ғайриинсонӣ ба ҳисоб меравад», бар хилофи моддаи 7¹⁷. Нигаронии равонӣ ва фишор ҳангоми баровардани ордери иҷроии ҷазои қатл ва интиқол додани маҳбус ба камераи махсуси интизории ҷазои қатл зиёд мешавад. Дар қазияи *Pennant v. Jamaica* (647/95) КҲИ муқаррар кард, ки пас аз хонда шудани ордер барои иҷроии ҷазои қатл нигоҳ доштани маҳбус ба муддати ду ҳафта дар камераи маҳкумони қатл бе мавҷудияти дархост оид ба таваққуфи иҷроии ҷазои қатл моддаи 7-и ПБҲШС-ро нақз мекунад. Аз ин рӯ, ниғаҳдорӣ маҳбусон дар камераи маҳкумони қатл набояд бештар аз мўҳлати зарурӣ бошад ва аз интизории бардавоми иҷроии ҷазои қатл фарқ дошта бошад. Дар ҳолати мутаваққиф шудани иҷроии ҷазои қатл, маҳбус бояд ҳарчи зудтар дар ин бора огоҳонида шавад. Дар қазияи *Pratt va Morgan v. Jamaica* (210/86, 225/87) муқаррар гардид, ки фарқи 24-соата нақзи моддаи 7 аст. Дар қазияи *Thompson v. St Vincent va the Grenadines* (806/98) аризадиҳандаро 15 дақиқа пештар аз ҷазои қатли банақшагирифта аз қатлгоҳ дур сохтанд. Ин амалро аз сабаби мутаваққиф гардидани иҷроии ҷазои қатл анҷом доданд. Азбаски дар ин бора ўро дар кўтоҳтарин фурсат огоҳониданд, риоя нашудани Моддаи 7 муқаррар нагардид. Дар қазияи *Persaud va*

---

¹⁶ *Clive Johnson v. Jamaica* (592/94), ақидаи мувофиқи Кретзмер.

¹⁷ *Chisanga v. Zambia* (1132/02), § 7.3.

Rampersaud v. Guyana (812/98) аризадихандае, ки 15 солро дар интизории ичрои ҷазои қатл сипарӣ кард, боз дар мавриди муҳолифи моддаи 7 будани эҳсоси интизории ичрои ҷазои қатл кӯшиши баҳс кард. КҲИ муқаррар сохт, ки эълони ҳукми қатл дар ин парванда ҳуқуқ ба ҳаётро, ки дар моддаи 6 пешбинӣ шудааст, нақз мекунад. КҲИ ҳамчунин илова кард: «Дар мавриди риоя нашудани моддаи 7-и Паймон Кумита ҳабси бардавоми муаллифро дар шароити интизории ичрои ҳукми қатл нақзи моддаи 7 меҳисобад. Аммо риоя нашудани банди 1-и моддаи 6-ро муайян карда, Кумита зарур наметодад, ки оид ба ин қазия хулоса барорад ва дар мавриди таҷрибаҳои ҳуқуқӣ бо назардошти мавҷуд набудани шароити дигари водоркунанда ҳангоми интизории бардавоми ичрои ҷазои қатл дар бораи нақзи моддаи 7 таҷдиди назар кунад». Оид ба ин қазия муқаррарот аввали соли 2006 бароварда шуд. Дар он КҲИ шикоятӣ нақзи моддаи 7-ро рад намекунад ва эҳтимол, барои имкони дар оянда ҳал шудани қазияи *Johnson* дарро боз мегузорад. Аз ин рӯ, шояд дар ояндаи наздик КҲИ ба хулосае ояд, ки эҳсоси интизории ичрои ҷазои қатл моддаи 7-ро нақз мекунад.

5. Ҳуқуқ ба ҳаёт ва ҷазои қатл: Чашмандоз ба мулоҳизаҳои Кумитаи ҳуқуқи инсонии СММ дар мавриди Ҷумҳурии Тоҷикистон

Аз моҳи апрели соли 1999 Тоҷикистон узви Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандию сиёсӣ ва Протоколи факултативии он мебошад. Аз он замон инҷониб ҳамаи шахрвандоне, ки дар доираи ҳуқуқи кишварамон ҳастанд, имкони истифодаи механизмҳои Протоколи факултативии Паймонро доранд.

Аз моҳи январи соли 2001 то моҳи июни соли 2006 ба Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқи инсон зиёда аз 30 иттилои инфиродӣ аз шахрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон фиристода шуд. Онҳо даъво доштанд, ки ҳуқуқҳояшон аз ҷониби Тоҷикистон поймол

гардидаанд. Кумита оид ба 18 иттилоъ мулоҳизаҳои худро баровард.

Дар ин қисмат чашмандози таҷриба оид ба баррасии қазияҳои ҳукми қатл оварда шудааст, ки аз рӯи онҳо Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқи инсон мулоҳизаҳои худро баён кардааст.

Қазияҳои зерин баррасӣ шудаанд:

1. Иттилои № 1276/2004, Идиев муқобили Тоҷикистон, мулоҳизаҳо 31-уми марти соли 2009 қабул шудаанд.
2. Иттилои № 1096/2002, Қурбонов муқобили Тоҷикистон, мулоҳизаҳо 6-уми ноябри соли 2003 қабул шудаанд.
3. Иттилои № 1044\2002, Довуд Назриев ва Шерали Назриев муқобили Тоҷикистон, мулоҳизаҳо 26-уми апрели соли 2006 қабул шудаанд.
4. Иттилои №№ 1108\2002 ва 1121\2002, Маҳмадим Каримов ва Амон Нурсатов муқобили Тоҷикистон, мулоҳизаҳо 27-уми марти соли 2007 қабул шудаанд.
5. Иттилои № 985/2001, Алибоев муқобили Тоҷикистон, мулоҳизаҳо 18-уми октябри соли 2005 қабул шудаанд.
6. Иттилои № 973/2001, Халилов муқобили Тоҷикистон, мулоҳизаҳо 30-юми марти соли 2005 қабул шудаанд.
7. Иттилои № 1117/2002, Хомидов муқобили Тоҷикистон, мулоҳизаҳо 29-уми июли соли 2004 қабул шудаанд.
8. Иттилои № 964/2001, Саидов муқобили Тоҷикистон, мулоҳизаҳо 8-уми июли соли 2004 қабул шудаанд.

Аксари муроҷиатномаҳои (шаҳрвандони Тоҷикистон), ки дар ин роҳнамо зикр шудаанд, ба масоили риоя нагардидани меъёрҳои

мурофиавӣ ҳангоми боздошт ва тафтишот, истифодаи шиканча ва камбудихо дар соҳаи мурофиаи судӣ дахл доранд.

Моддаи 6-и Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ ба он ишора мекунад, ки ҳукми қатл танҳо аз ҷониби суди босалоҳият барои ҷиноятҳои хеле вазнин содир карда мешавад. Ашхоси ба ҷазои қатл маҳкумшуда ҳуқуқ ба афв ва сабуксозии ҳукм доранд.

Аммо зимни баррасии муроҷиатномаҳо ба Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқи инсон, Кумита на танҳо риоя нагардидани моддаи 6-и ПБҲШС, балки нақз шудани моддаҳои 7, 9 ва 14-ро қайд мекунад, ки зарурати додани кафолат ва гузаронидани баррасии одилонаи судӣ, инчунин риояи меъёрҳои ҳифзи ҳуқуқи инсон ҳангоми анҷом додани тафтишоти пешакиро тақозо мекунад. Дар аксари муроҷиатномаҳо ба истифода шудани шиканча, мавҷуд набудани имкони сӯҳбат бо хешовандону ҷимоятгар, ҳамчунин вайрон гардидани асли беғаразии суд ишора мешавад, ки дар ниҳояти кор сабаби баровардани ҳукми ғайриқонунӣ мегардад.

Дар қазияи Қурбонов муқобили Тоҷикистон, Кумита риоя нагардидани банди 1-и моддаи 14-и Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсиро қайд кард. Аз ҷумла, ҳукми Қурбонов аз тарафи зинаи аввали Коллегияи Ҷарбии Суди олии ҚТ бидуни асоси кофӣ барои баргузори баррасии додгоҳӣ дар суди ҷарбӣ бароварда шуд. Ба ғайр аз ин, далели асосӣ дар парванда нишондодҳои иқрорӣ худи Қурбонов буданд, ки бо истифода аз воситаҳои маҷбуркунӣ ба даст омаданд.

Кумитаи ҳуқуқи инсон дар қайдҳои тартиби умумӣ зикр кард, ки давлати иштирокдор бояд кафолатҳои дорои хусусияти амалиро риоя кунад, аз ҷумла, ҳуқуқ ба мурофиаи судии одилонаи суди

мустақил, эҳтимолияти бегуноҳӣ, кафолатҳои ҳадди ақалли ҳимоят ва ҳуқуқ ба баррасии дубора дар суди олий¹⁸.

Қариб дар ҳама иттилооти баррасишуда ҷабрдидагон имкони истифодаи ҳуқуқ ба муҳофизати одилонаи судиро надоштанд ва аксаран, аз ҳуқуқи эҳтимолияти бегуноҳӣ маҳрум карда шуданд. Дар қазияи Маҳмадим Каримов ва Амон Нурсатов муқобили Тоҷикистон намоёндогани давлат, ки дар рафти ҷаласаи судӣ иштирок доштанд, дар назди ҳамагон дар бораи гунаҳкор будани айбдоршудагон ба таври тасдиқӣ пеш аз баровардани ҳукми расмӣ ибрози назар мекарданд, ки ба ақидаи Кумита ҳуқуқҳои дар банди 2-и моддаи 14 пешбинишударо нақз мекунад¹⁹.

Кумита риоя нагардидани эҳтимолияти бегуноҳиро ҳамчунин дар қазияи Халилов муқобили Тоҷикистон қайд кард, ки дар он мувофиқи маълумот, ҷабрдида иҷборан ба гуноҳи худ тавассути телевизиони миллӣ иқрор шуд. Дар ин маврид Кумита бо таъя ба Қайдҳои тартиби умумии худ таҳти № 13 ва таҷрибаи ҳуқуқие, ки «тамоми ҳокимиятҳои давлатӣ ўҳдадоранд, ки аз пешгӯии натиҷаи муҳофизати судӣ худдорӣ кунанд», ба ҳулоса омад, ки мақомоти тафтишот ўҳдадорҳои дар банди 2-и моддаи 14 пешбинишударо иҷро накардаанд.

Кумита ба иртиботи бевосита миёни моддаҳои 7, 9, 10 ва 14-и Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ, инчунин робитаи мутақобилаи онҳо бо муқаррароти Моддаи 6-и Паймон ишора мекунад. Давлати иштирокдоре, ки муқаррароти моддаҳои 7, 9, 10 ва 14-ро дар парвандаҳои марбут ба эълони ҳукми қатл риоя намекунад, дар амал муқаррароти моддаи 6-и ПБҲШС-ро нақз мекунад.

---

¹⁸ Қайдҳои тартиби умумии № 6. Моддаи 6. Иҷлосияи шонздаҳум, соли 1982.

¹⁹ Мулоҳизаҳои №№ 1108/2002 ва 1121/2002, Маҳмадим Каримов ва Амон Нурсатов муқобили Тоҷикистон, иҷлосияи ҳаштоду нуҳум, 3-юми апрели соли 2007.

Ҳамаи қазияҳои ҳукми қатл, ки аз тарафи Кумита дар мавриди Тоҷикистон баррасӣ шудаанд, аз риоя нагардидани ҳуқуқи шаҳрвандон ба муурофияи судии боадолат, маҷбурсозӣ ба додани гувоҳии айбдоркунанда, риоя нагардидани ҳуқуқ ба ҳимоят ва эҳтимолияти бегуноҳӣ таркиб ёфтаанд. Масалан, дар қазияи Идиев муқобили Тоҷикистон муаллифи иттилоъ бар ин ақида аст, ки писари ӯро бо мақсади ба даст овардани маълумоти иқрорӣ мавриди латуқӯб ва шиканча қарор доданд. Азбаски давлати иштирокдор ягон иттилоот барои рад сохтани ин изҳорот пешниҳод накард, Кумита меҳисобад, ки моддаи 7 ва банди 3 г)-и моддаи 14-и Паймон нақз шудааст.

Зиёда аз ин, шартҳои дар асоси банди 3 г)-и моддаи 14-и ПБҲШС мавҷударо ба назар гирифта, Кумита ёдрас мекунад, ки агар маълумоти иқрорӣ бо истифодаи воситаҳои маҷбурсозӣ ба даст омада бошад, давлат ӯҳдадор мегардад, ки аз тарафи айбдоршаванда ихтиёран пешниҳод шудани маълумотро исбот кунад²⁰. Ин дар навбати аввал ба имкониятҳои гуногуни ҷонибҳо дар пешниҳодсозии маълумоти зарурӣ вобаста аст. Давлат имконоти бештарро барои пешниҳоди далелҳо ва маводи тафтишотӣ дорад, то ихтиёран пешниҳод шудани маълумотро исбот кунад.

Кумита моддаи 7-и ПБҲШС-ро на танҳо нисбат ба қурбониёни бевоситаи дар иттилоот зикршуда, балки дар мариди ҳешовандон ва наздикони онҳо низ, ки ба фишори ҷисмонӣ ва равонӣ гирифта шудаанд, баррасӣ мекунад.

Ба ин тариқ, дар қазияи Алибоев муқобили Тоҷикистон муаллиф ба он ишора кардааст, ки давлат ӯро дар бораи ба қатл маҳкум шудани шавҳараш огоҳ насохтааст. Кумита ҳангоми баррасии ин масъала қайд кард, ки махфӣ будани санаи иҷрои ҷазои қатл ва макони дафн, инчунин надодани ҷасади маҳкумшуда барои

---

²⁰ Кумитаи ҳуқуқи инсон, Қайдҳои тартиби умумии №32, ССРР/С/ГС/32, 23-юми августи соли 2007, банди 49.

гӯронидан баробар ба таҳдид ва ё ҷазои хешовандон мебошад, зеро онҳоро қасдан дар ҳолати номуайяни ва азоби рӯҳи нигоҳ медоранд. Аз ин рӯ, Кумита пинҳон доштани хабари қатл ва макони дафни ҳамсари ўро муносибати ғариинсонӣ нисбат ба муаллиф доништа, онро нақзи моддаи 7-и Паймон меҳисобад²¹.

Нақзи дигаре, ки ҳангоми таҳлили муроҷиатномаҳои ба Кумитаи ҳуқуқи инсон ирсолшуда ба назар мерасад, нақзи банди 3 б)-и моддаи 14-и Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ мебошад. Ба ин тариқ, дар қазияи Ҳомидов муқобили Тоҷикистон муаллиф иттилоъ медиҳад, ки ба писари ў намояндаи қонуниро танҳо пас аз як моҳи эълони айбнома дар содир кардани як қатор ҷиноятҳо пешниҳод сохтаанд ва вохӯриҳои ў бо Ҳимоятгаре, ки ниҳоят аз тарафи муфаттишон таъин гардид, дар ҳузури муфаттишон анҷом меёфт. Дар ин маврид Кумита бар он назар аст, ки мӯҳлат ва шароити пешниҳоди кӯмаки ҳуқуқӣ аз ҷониби Ҳимоятгар ба имкониятҳои писари муаллиф барои оморасозии муҳофизати худ то муроғиати судӣ таъсири манфӣ гузоштааст. Азбаски ҳолати мазкур аз тарафи давлати иштирокдор ҳеҷ шарҳе наёфтааст, Кумита далелҳои пешниҳодшударо нақзи ҳуқуқҳои шаҳрванд Ҳомидов меҳисобад, ки дар банди 3 б)-и моддаи 14-и Паймон пешбинӣ шудаанд.

Дар парвандаҳои, ки бо ҷазои қатл анҷом меёбанд, Кумита ба зарурати таъмин гардидани айбдоршаванда бо Ҳимоятгар дар тамоми марҳилаҳои муроғиати судӣ ишора мекунад²².

Дар қазияи Идиев муқобили Тоҷикистон муаллифи иттилоъ хабар медиҳад, ки Ҳимоятгари писари ў дархости бозпурсии

---

²¹ Ниг., барои мисол, Халилов муқобили Тоҷикистон, иттилои № 973/2001, мулоҳизаҳо 30-юми марти соли 2005 қабул шуданд, ва Ляшкевич муқобили Беларусия, иттилои № 887/1999, мулоҳизаҳо 3-юми апрели соли 2003 қабул шуданд.

²² Ниг., барои мисол, Алиев муқобили Украина, Шикояти № 781/1997, мулоҳизаҳо 7-уми августи соли 2003 қабул шудаанд, § 7.3.

муфаттишонро дар суд кардааст ва додрас ин дархостро бидуни эзоҳи сабабҳо рад кард. Кумита ёдрас мекунад, ки дар банди 3 е)-и моддаи 14 ҳуқуқҳои айбдоршавандагони амали ҷиноятӣ ба бозпурсии шоҳидоне, ки муқобили онҳо нишондод медиҳанд ва ё ҳуқуқ ба он, ки ин шоҳидон бозпурсӣ мешаванд, ҳамчунин ҳуқуқ ба даъвату бозпурсии шоҳидони ҷониби айбдоршаванда дар шароити яксон бо шоҳидони тарафи айбдоркунӣ кафолат дода мешавад.

Ин кафолат аҳамияти хос дорад (ҳамчун асоси баробарии имкониятҳо дар мубоҳиса) барои таъмини ҳимояти муассир аз ҷониби айбдоршавандагону ҳимоятгарони онҳо. Ҳамзамон ба айбдоршавандагон кафолатҳои ҳуқуқӣ барои талаби ҳузури шоҳидон ва бозпурсии онҳо, ё таҳти бозпурсии чандҷониба қарор додани ҳар шоҳиде, ки ҷониби айбдоркунанда дорад, кафолат дода мешавад²³.

Дар маҷмӯъ, Кумита бо таъя ба таҷрибаи худ таъкид месозад, ки баровардани ҳукми қатл дар муруфияе, ки бо нақзи моддаҳои 7, 9, 10, 14-и Паймон сурат пазируфта, ба талаботи суди боадолат ҷавоғӯ набудааст, ҳамчунин ба нақзи муқаррароти моддаи 6-и Паймон баробар аст²⁴.

Кумита ба масоили риояи Протокол ва тартиботи баррасии иттилоот аз тарафи Кумитаи ҳуқуқи инсон аҳамияти хос зоҳир мекунад. Давлати иштирокдор бояд қоидаҳоро риоя кунад ва ба нақши Кумита ҳамчун воситаи муҳими ҳифзи ҳуқуқи инсон эҳтиром гузорад. Ба ин тариқ, дар қазияи Идиев муқобили Тоҷикистон давлати иштирокдор оид ба баррасии иттилоъ ва воридсозии чораҳои муваққатӣ огоҳонида шуд. Бо вучуди ин, давлати иштирокдор ўҳдадориҳои худро аз рӯйи Протокол иҷро накарда, қабл аз анҷоми омӯзишу баррасии масъала ва омодагии мулоҳизаҳо аз тарафи Кумита, қурбонии

---

²³ Қайдҳои тартиби умумии № 32, ССРР/С/ГС/32, 23-юми августи соли 2007.

²⁴ Ниг., аз ҷумла, иттилои № 907/2000, Сирагев муқобили Ўзбекистон, мулоҳизаҳо 1-уми ноябри соли 2005 қабул шудаанд, банди 6.4.

эҳтимолиро ба қатл расонид. Кумита вобаста ба ин ёдрас мекунад, ки чораҳои муваққатӣ мувофиқи банди 92-и Қоидаҳои тартиботи Кумита тибқи Протокол барои нақши Кумита аҳамияти зиёд доранд. Хунуқназарӣ нисбат ба ин қоида, хусусан, дар шакли чораҳои ислоҳнаванда, ба монанди иҷрои ҳукми қатл, имконияти дар Паймон пешбинишударо оид ба ҳимояти ҳуқуқ дар асоси Протоколи иловагӣ аз байн мебарад ва бо амалҳои худ кори Кумитаро душвор месозад.

6. Мулоҳизаҳои Кумитаи ҳуқуқи инсон тибқи моддаи 6 ПБҲШС

Теъдоди зиёди қазияҳое, ки дар Кумитаи ҳуқуқи инсон баррасӣ шудаанд, ба истифодаи ҷазои қатл ё мустақиман аз рӯи моддаи 6, ё вобаста ба аризаҳо оид ба ҷой доштани нақзи дигари муқаррароти Паймон нисбат ба ашхоси ба қатл маҳкумшуда рабт доранд.

Дар зер иқтибосҳои ихтисоршуда аз қазияҳое оварда шудаанд, ки аз тарафи Кумитаи ҳуқуқи инсон дар мавриди ҷанбаҳои гуногуни моддаи 6-и ПБҲШС баррасӣ гардидаанд.

Давлати иштирокдор мувофиқи ўҳдадорихояш оид ба ҳимояти ҳуқуқи муаллиф ба ҳаёт аз рӯи банди 1-и моддаи 6-и Паймон амал накард.

Иттилои № 821/1998, Чонгве муқобили Замбия (Мулоҳизаҳо 25-уми октябри соли 2000 қабул шудаанд)

Муаллифи иттилоъ Роҷер Чонгве, шаҳрванди Замбия мебошад. Муаллиф - ҳимоятгари замбиягӣ арз мекунад, ки дар нимаи дуюми рӯзи 23-юми августи соли 1997 ў ва д-р Кеннет Каунда (тўли 27 сол президенти Замбияро ба ўҳда дошт) ҳангоми иштирок дар тазоҳуроти бузурги сиёсӣ бо

мақсади оғози маъракаи беитоати шахрвандӣ аз ҷониби полис тирборон карда шуданд.

Муаллиф хабар медиҳад, ки полис ба мошини онҳо оташ кушода, ба президенти собиқ Каунда захмҳои сабук ва ба ӯ осеби ҷиддӣ расонид. Баъд аз ин полис ваъда дод, ки тафтишоти худро анҷом медиҳад. Ҳамчунин иттилоъ дода шуд, ки Комиссияи замбиягӣ оид ба ҳуқуқи инсон ба тафтишоти ин ҳодиса машғул аст, аммо дар бораи натиҷаи он маълумоте ба даст наомад.

Муаллиф исрор мекунад, ки ҳодисаи рӯзи 23-юми августи соли 1997 кӯшиши бақатлрасонӣ аз тарафи ҳукумати Замбия ва вайронсозии моддаи 6-и Паймон буд.

Баррасӣ аз рӯйи моҳият

Кумита қайд мекунад, ки аз банди 1-и моддаи 6 **ӯҳдадори давлати иштирокдор дар бораи ҳифзи ҳуқуқ ба ҳаёти тамоми шахсони дар қаламрав ва доираи ҳуқуқи он қарордошта** бармеояд. Дар ин вазъият муаллиф арз дошт ва давлати иштирокдор дар Кумита рад накард, ки **давлати иштирокдор истифодаи ҳукми қатлро бидуни мавҷудияти сабабҳои қонунӣ, ки метавонист ба марги муаллиф оварад, иҷозат додааст.** Кумита дар чунин ҳолатҳо ба хулоса меояд, ки давлати иштирокдор аз рӯйи банди 1-и моддаи 6-и Паймон, мувофиқи ӯҳдадориҳояш оид ба ҳифзи ҳуқуқи муаллиф ба ҳаёт амал накардааст.

Кумита дар бораи қарорҳои худ ёдрас мекунад, ки мувофиқи он ҳуқуқ ба дахлнопазирии шахсӣ ҳатто дар сурати мавҷуд набудани маҳрумияти расмӣ аз озодӣ дар банди 1-и моддаи 9-и Паймон кафолат дода мешавад²⁵. **Шарҳи моддаи 9 ба**

---

²⁵ Ниг. мулоҳизаҳои Кумита оид ба иттилои № 195/1985, Делгадо

давлати иштирокдор иҷозат намедихад, то хавфи дахлнопазирии шахсии одамони озодро, ки дар ихтиёрооти ҳуқуқии ҳамин давлат ҳастанд, ноҳида гирад. Дар ҳодисаи мазкур ашхосе дар ҳайати полиси Замбия ба таври расмӣ амал карданд. Онҳо муаллифро паронда, захмӣ карданд ва тасодуфан ўро накуштанд. Давлати иштирокдор аз баргузори тафтишоти мустақил сар печид, аммо тафтишоти оғозкардаи полиси Замбия пас аз гузашти се сол то ҳол анҷом наёфтааст ва натиҷаҳои эълон нашудааст. Янон мувофиқи қарорҳои оғоз нагардид ва аризаи муаллиф оид ба пардохти ҷаброн, эҳтимолан, рад шуд. Дар чунин вазъият Кумита ба хулоса меояд, ки нақзи ҳуқуқи муаллиф ба дахлнопазирии шахсӣ, ки мувофиқи банди 1-и моддаи 9-и Паймон кафолат дода шудааст, дида мешавад.

Ҳуқми қатл танҳо дар ҳолате иҷро шуда метавонад, ки тамоми кафолатҳои мувофиқи боадолати судӣ, аз ҷумла, ҳуқуқи шикоят оид ба ҳуқми эълоншуда таъмин гардида бошанд.

Паес, банди 5.5, ки 12 июли соли 1990 қабул шудаанд, ҳуҷҷати ССРР/С/39/Д/195/1985, ва мулоҳизаҳо оид ба иттилои № 711/1996, Карлуш Диаш, банди 8.3, ки 20-уми марти соли 2000 қабул шудаанд, ҳуҷҷати ССРР/С/68/Д/711/1996.

**Иттилои № 839/1998, 840/1998 ва 841/1998, Мансараҷ ва дигарон муқобили Сйерра-Леоне, Гборе ва дигарон муқобили Сйерра-Леоне ва Сесай ва дигарон муқобили Сйерра-Леоне
(Мулоҳизаҳо 16-уми июли соли 2001 қабул шудаанд)**

Муаллифони иттилоъ Энтони Мансараҷ, Љилберт Самут Канду-Бо ва Кемалай Идрисса Кейта (иттилои № 839/1998), Тамба Гборе, Алфред Абу Санкох (Зағало), Ҳассан Карим Контех, Даниэл Кобина Андерсон, Алфа Саба Камара, Чон Амаду Соника Контех, Абу Бакарр Камара (иттилои № 840/1998), Абдул Карим Сесай, Кула Самба, Нелсон Уилямс, Бересфорд Р. Харлстон, Баширу Контех, Виктор Л. Кинг, Чим Келли Чаллох ва Арнолд Х. Бангура (иттилои № 841/1998) мебошанд. Ҳамаи муаллифон хизматчиёни ҳарбии қувваҳои мусаллаҳи Ҷумҳурии Сйерра-Леоне буданд. Онҳо ба хиёнат ва надоштани қобилияти паҳшсозии шӯриш айбдор доништа шуданд ва 12-уми октябри соли 1998 додгоҳи низомии Фритауна онҳоро ба ҷазои қатл маҳкум кард. Барои шикоят аз ҳукми баровардашуда иҷозат набуд.

Баррасӣ аз рӯи моҳият

Кумита ақидаи муаллифонро оид ба риоя нашудани банди 5-и моддаи 14-и Паймон аз тарафи давлати иштироқдор ба инобат гирифт, зеро онҳо аз ҳуқуқи шикоят оид ба ҳукми додгоҳи низомӣ маҳрум гардиданд, дар ҳоле ки сухан дар бораи ҷазои қатл меравад. Кумита зикр мекунад, ки давлати иштироқдор ин андешаи муаллифонро рад ва ё тасдиқ накард, ҳамзамон иттилоъ медиҳад, ки 12 нафари онҳо пас аз чанд рӯзи эълони ҳукм ба қатл расонида шуданд. Ба ин тариқ, Кумита чунин меҳисобад, ки банди 5-и моддаи 14-и Паймон аз ҷониби давлати иштироқдор нисбат ба тамоми 18 нафар муаллифони иттилоъ риоя нашудааст ва ҳамзамон моддаи 6, ки ҳуқуқ ба ҳаётро муҳофизат мекунад, нақз гардидааст. Аз таҷрибаҳои қаблии Кумита бармеояд, ки

мутобиқи банди 2-и моддаи 6-и Паймон, ҳукми қатл танҳо дар ҳолате иҷро шуда метавонад, ки тамоми кафолатҳои мурофиаи боадолати судӣ, аз ҷумла, ҳуқуқи шикоят оид ба ҳукми эълоншуда таъмин гардида бошанд.

Фавти шубҳанок дар маҳбас дар натиҷаи шиканҷаи эҳтимолӣ ва иҷро нагардидани тафтишоти муассир оид ба марги зиндонӣ ҳуқуқ ба ҳаётро нақз мекунад.

**Иттилои № 1225/2003, Олимҷон Эшонов муқобили
Ўзбекистон,
(18-уми августи соли 2010, иҷлосияи наваду нӯҳум)**

Муаллифи иттилоъ шахрванди Ўзбекистон Олимҷон Эшонов, соли таваллудаш 1932 мебошад. Падари муаллиф ҳам шахрванди Ўзбекистон буда, соли 1965 ба дунё омадааст ва эҳтимолан 15-уми майи соли 2003 дар маҳбас вафот кардааст.

Писари муаллиф аз ҷониби мансабдорони Хадамоти амнияти миллӣ гӯё Ҳангоми паҳнсозии варақаҳои «Ҳизб-ут-таҳрир» боздошт гардида, дар Раёсати қорҳои дохилии шаҳри Қаршӣ нигоҳ дошта шуд. 16-уми майи соли 2003 ба муаллиф хабар доданд, ки писари ӯ фавтидааст ва ҷисми ӯро барои дафн ба оилааш баргардониданд. 17-уми майи соли 2003 писари муаллиф дар зодгоҳаш, шаҳри Янгиул дар ҳузури 30 корманди мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ба хок супурда шуд.

Муаллиф хабар медиҳад, ки тибқи маълумоти ба дастовардаш, писари ӯ 10-уми майи соли 2003 вафот кард ва ҷисми ӯро дар сардхонаи Маркази тиббӣ ба муддати 4 шабонарӯз нигоҳ доштанд. Муаллиф чанд акси ҷасади фарзандашро, ки пас аз баргардонида шуданаш ба оила аз ҷониби ҳуди ӯ гирифта шудааст, ба Кумита пешниҳод кард. Ӯ арз мекунад, ки чунончи аксҳо гувоҳӣ медиҳанд, ба ғайр аз *livores mortis* дар ҷисм

гематомаҳои азим, доғҳои калони сурх, хуни хушкшуда дар атрофи ангуштони мобайнии ҳар ду даст, варами ҳар ду даст, харошҳои зиёд ва захмҳои пӯст дида мешаванд. Ба ғайр аз ин, мутобиқи хулосаи расмии ташҳиси судии тиббии № 45 аз 30-юми майи соли 2003, ки дар идораи ташҳиси судии тиббии Вазорати тандурустӣ дар вилояти Қашқадарё омода шудааст, шикасти ҳафт қабурға: қабурғаҳои № 8 ва 9 аз тарафи рост ва қабурғаҳои 6-11 аз тарафи чап ҷой доштанд. Муаллиф ишора мекунад, ки на дар хулосаи ҷомеа аз 15-уми майи соли 2003 ва на дар хулосаи расмии ташҳиси судии тиббии № 45 аз 30-юми майи соли 2003 ҳамаи захмҳои намоёни ҷисмонии писараш ҳуҷҷатгузори нашудаанд.

Прокуратураи шаҳри Қаршӣ тафтишоти ҳолатҳои марғи писари ӯро анҷом дод ва 31-уми майи соли 2003 қарор қабул кард, ки аз сабаби набудани нишонаҳои ҷиноят дар амалҳои ягон нафар парвандаи ҷиноӣ оғоз карда нашавад. Мувофиқи тафтишоти прокуратураи шаҳри Қаршӣ ва хулосаи ташҳиси судии тиббӣ, писари муаллиф дар натиҷаи гипертензия, ки аз он рағи хун дар мағзи сар қафидаст, вафот кардааст. Шикасти пӯшидаи қабурғаҳо, ки инчунин дар ҷисм пайдо гардидааст, қабл аз фавт, дар натиҷаи масҳи дил ба вучуд омадааст ва бо марғи писари ӯ рабт надоштааст. Ба андешаи духтуроне, ки бо ин қазия саруқор доштанд, шикасти қабурғаҳо дар натиҷаи маҳс ба вучуд омада, боиси ҷорӣ шудани хун ба бофтаҳои нарм гардидаанд. Муаллиф хабар медиҳад, ки бо назардошти вазъи вазнини саломатии писари ӯ, ки ба кормандони тиббӣ маълум буд, усули расонидани ёрии тиббӣ худ як навъи шиканҷа ба ҳисоб меравад. Муаллиф таваҷҷӯҳи Кумитаро ба он ҷалб мекунад, ки аллакай 11-уми майи соли 2003 рентгеноскопияи қафаси синаи писари ӯ гузаронида шуд ва дар ҳисобот омадааст, ки «шикасти қабурғаҳо дида намешавад». 13-уми майи соли 2003 рентгеноскопияи косахонаи сар гузаронида шуд ва дар ҳисобот омадааст, ки «нишонаҳои шикасти косахонаи сар дида намешавад». Ӯ арз мекунад, ки сабтҳои мазкур дар ҳисоботҳо кӯшиши пинҳонсозии

шикастҳои ҷойдошта аз тарафи мақомоти давлати иштирокдор мебошад.

Ба ақидаи муаллиф, писари ӯ дар натиҷаи шиканҷаҳое, ки кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ нисбат ба ӯ дар ҷараёни бозпурсӣ ба қор бурдаанд, ғавтидааст ва тафтишоти ғайриқаноатбахше, ки аз тарафи мақомоти давлати иштирокдор анҷом ёфтааст, кӯшиши пинҳонсозии ҷинояти намояндагони он мебошад.

Баррасии иттилоъ аз рӯи моҳият

Кумита оид ба Қайдҳои тартиби умумии худ таҳти № 6 (1982) дар бораи ҳуқуқ ба ҳаёт ёдрас мекунад, ки дар он омадааст: ҳуқуқе, дар ин модда муқаррар шудааст, ҳуқуқи асосӣ мебошад ва ҳеҷ гуна риоя накарданро ҳатто дар ҳолатҳои ғавқуллодда дар давлат, ки зимнан мавҷудияти миллат зери хатар аст, иҷозат намендихад²⁶. Аз ин рӯ, Кумита бар он ақида аст, ки ғавт дар маҳбас бояд *prima facie* ҳамчун қатли умумӣ ва ё иҷборӣ баррасӣ шавад ва тафтишоти дақиқ, ғаврӣ ва беғараз бо мақсади тасдиқ ва ё инқори чунин эҳтимолият анҷом дода шавад, алалхусус, агар ҳешовандон шикоят кунанд ва ё дар иттилооти бозғайтимоли дигар оид ба марги ғайритабиӣ суҳан рафта бошад²⁷.

Кумита қайд мекунад, ки дар ин ҳолат муаллиф аз ҷониби кормандони Хадамоти амнияти миллӣ 6-уми майи соли 2003 боздошт шудааст ва тибқи иттилои давлати иштирокдор (ба банди 4.7 нигаред), он рӯз ӯ аз саломатиаш шикоят надовшт. Ба гуфтаи муаллиф, писари ӯ қабл аз дастгир шудан солим буд ва дар бораи ягон бемории писараш хабар надорад. Пас аз нӯҳ рӯз,

---

²⁶ Ҳисоботи расмӣ *Маҷмаи Кулл, иҷтисоии сиву ҳафтум, Иловаи № 40 (А/37/40)*, замимаи V, банди 1.

²⁷ Ниг. Асоси пешгирӣ ва тафтиши қатли ғайриқонунӣ ва умумӣ, қатъномаи Шӯрои иқтисодӣ ва иҷтимоӣ 1989/65, замима, банди 9.

яъне 15-уми майи соли 2003 писари муаллиф дар маркази тиббии вилояти Қашқадарё вафот кард.

Мутобиқи хулосаи расмии № 45-и ташхиси судии тиббӣ аз 30-юми майи соли 2003, писари муаллиф дорои чанд бемории музмин буд, ки ба ҳаёти ӯ хавф дошт, аз ҷумла, гипертензия, шакли вазнини диққи нафаси шушӣ, норасоии музмини гурдаҳо, шакли вазнини камхунӣ, бронхити музмин ва илтиҳоби шуш. Ӯ аз гипертензия вафот кард, ки ба нодурустии гардиши хун дар мағзи сар ва кафидани раги хун оварда расонид. Кумита илова мекунад, ки давлати иштирокдор нишондоди корманди боздоштгоҳи муваққатии Раёсати корҳои дохилии шаҳри Қарширо далел меорад (ба банди 4.7 нигаред), ки мувофиқи он зарурати интиқол додани писари муаллиф ба бемористон ба миён омад, «зеро дар ӯ бемории ҳорӣ (тарс аз об) хуруҷ кард». Ҳамзамон давлати иштирокдор оид ба сабабҳои хуруҷи бемории ҳорӣ дар маҳбас ягон шарҳ надод.

Чӣ тавре ки Кумита қайд мекунад, гувоҳномаи тиббии аз ҷониби муаллиф ба Кумита пешниҳодшуда он гуфтаро тасдиқ месозад, ки писари ӯ аз тарафи ин муассисаи тиббӣ аз рӯи макони зисти маъмулӣ бо мақсади ташхиси доимии тиббӣ вобаста ба ягон беморӣ сабти ном нашудааст. Ҳарчанд давлати иштирокдор даъво дорад, ки вучуд надоштани сабти ном аз рӯи макони зисти марҳум далели комил ба ҳисоб намеравад, аммо худ барои собитсозии ҷой доштани бемории номбаршудаи марҳум қабл аз дастгиршавӣ ягон навъ далел пешниҳод накард. Ба ғайр аз ин, давлати иштирокдор оид ба сабабҳои баргардонидани писари муаллиф аз маркази тиббии вилояти Қашқадарё ба маҳбас шарҳ надод, дар ҳоле ки мувофиқи ҳисоботи тиббии худӣ давлати иштирокдор, марҳум дар давоми чанд рӯз борҳо ба ёрии таъхирнопазири тиббӣ эҳтиёҷ дошт. Бо назардошти он, ки писари муаллиф охируламр дар ҳамон маркази тиббӣ вафот кард, Кумита интизор дошт, ки тафтишот гузаронида мешавад, ё ҳамчун ҷораи ҳадди ақал сабабҳои доим баргардонидани ӯ ба

махбас ва қабл аз ғавт огоҳ насохтани муаллиф дар бораи ҳолати вазнини тиббии фарзандаш шарҳ дода мешавад.

Кумита қайд месозад, ки муаллиф аз мавҷуд набудани беғаразӣ ва ҷой доштани камбудихо дар тафтишоти шароити ғавти писари ӯ аз тарафи давлати иштирокдор шикоят мекунад. Ҳамзамон муаллиф захмҳои ҷасади писарашро дақиқ тасвир кардааст, ки аз марги ғайритабӣӣ дарак медиҳад (ба бандҳои 2.3 ва 5.2 нигаред). Кумита қайд мекунад, ки тасвири захмҳои ҷисмонӣ писари муаллиф ҳам тавассути далели аксҳое, ки ба Кумита пешниҳод шудааст, ҳам дар ҳисоботи ташхиси судии тиббии давлати иштирокдор тасдиқ мегардад. Аз ҷумла, дар ҳисоботҳо он далел тасдиқ шудааст, ки дар ҷисми марҳум шикасти ҳафт қабурға мушоҳида мешуд. Тафтишоти расмӣ, ки се маротиба аз тарафи прокуратура гузаронида шуд, бо хулосае анҷомиданд, ки асосҳо барои оғози парвандаи ҷиноӣ дар мавриди ғавти писари муаллиф вучуд надоранд, зеро дар амалҳои ҳеҷ кас нишонаҳои ҷиноят ба назар намерасанд.

Вобаста ба ин Кумита ёдрас мекунад, ки **масъулияти исбот танҳо ба муаллифи иттилоъ вогузор шуда наметавонад, хусусан, бо назардошти он ҳолат, ки муаллиф ва давлати иштирокдор на ҳамавақт дастрасии баробар ба далелҳоро доранд ва аксаран, танҳо давлати иштирокдор дастрасӣ ба маълумоти лозимаро дорад²⁸. Дар банди 2-и моддаи 4-и Протоколи иловагӣ омадааст: давлати иштирокдор ӯҳдадор аст, ки тафтиши софдилонаи тамоми айбдоркуниҳои муқобили худ ва мақомоти худро оид ба нақзи Паймон гузаронад, ҳамчунин маълумоти мавҷударо ба Кумита**

---

²⁸ Иттилои № 30/1978, *Блейер муқобили Уругвая*, Мулоҳизаҳо 24-уми марти соли 1980 қабул шудаанд, банди 13.3, № 84/81, *Дермит Бербатова дигарон муқобили Уругвай*, Мулоҳизаҳо 21-уми октябри соли 1982 қабул шудаанд, банди 9.6.

пешниҳод созад. Кумита қайд мекунад, ки агар тартиботи муайяншудаи тафтишот нокофиянд ва аз хешовандони қурбониён оид ба ин камбудихо шикоятҳо ворид мешаванд, ё бо сабабҳои муҳими дигар, давлатҳои иштироқдор бояд тафтишотро тавассути комиссияҳои мустақили тафтишотӣ ва ё ба воситаи тартиботи мушобеҳ анҷом диҳанд²⁹. Агар ҳасади майит дафн шуда бошад, вале баъдан зарурати тафтишот ба миён ояд, аз қабр баровардани ҳасади (эксгуматсия) бо мақсади ҷикозӣ аз тарафи мутахассисони босалоҳият лозим меояд. Дар ҳулосаи ҷикозии ҳасади бояд ҳамаи ҷароҳатҳои бардоштаи фавтида, аз ҷумла, ҳамаи нишонаҳои шиканча зикр карда шаванд. Оилаҳои фавтидагон ва намояндагони қонунии онҳо бояд дастрасӣ ба тамоми маълумоти тафтишотӣ дошта бошанд, инчунин аз ҳуқуқи пешниҳоди шаҳодатҳои дигар баҳравар бошанд³⁰.

Кумита қайд мекунад, ки далелҳои дар қазияи мазкур пешниҳодкардаи муаллиф ба ҷавобгарии мустақими давлати иштироқдор барои марғи писари ӯ дар натиҷаи шиканча ишора мекунад, аз ҷумла, зарурати тафтишоти мустақилро оид ба дахлдории эҳтимолии кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқи давлати иштироқдор дар шиканча ва марғи писари муаллиф тақозо месозад. Аз ин рӯ, Кумита чунин меҳисобад, ки иҷро нагардидани эксгуматсияи ҳасади писари муаллиф ва ба таври зарурӣ баррасӣ нагардидани ақидаҳои дар дохили кишвар баёнкардаи муаллиф, ҳамчунин дар заминаи ин иттилоъ оид ба номутобиқатии байни захмҳои ҷисмонӣ ва шарҳҳои пешниҳодкардаи мақомоти дахлдори давлати иштироқдор, асос барои баровардани ҳулоса дар бораи он мегарданд, ки нисбат

---

²⁹ Ниг. Асоси пешгирии муассир ва тафтишоти қатли ғайриқонунӣ, иҷборӣ ва умумӣ (эзоҳи 3 болотар), банди 11.

³⁰ Ҳамин сарчашма, бандҳои 12-13 ва 16.

ба писари муаллиф нақзи³¹ банди 1-и моддаи 6 ва моддаи 7-и Паймон ҷой доштааст.

Муаллиф инчунин бар он ақида аст, ки писараш дар натиҷаи шиканчаҳое, ки кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ нисбат ба ӯ дар ҷараёни бозпурсӣ ба қор бурдаанд, ғавтидааст ва тафтишоти нокифояе, ки аз тарафи мақомоти давлати иштирокдор анҷом ёфтааст, кӯшиши пинҳонсозии ҷинояти содиркардаи намоёндагони он мебошад. Ин айбдоркуниҳо ҳам ба мақомоти дахлдори давлати иштирокдор ва ҳам дар матни ин иттилоъ баён шудаанд. Кумита ёдрас мекунад, ки давлати иштирокдор барои бехатарии ҳар як маҳбус ҷавобгар аст, ҳамчунин агар шахс дар маҳбус зарарҳои ҷисмонӣ бардорад, давлати иштирокдор ӯҳдадор аст, ки далелҳоро барои рад кардани гуфтаҳои муаллиф пешниҳод созад³². Ба ғайр аз ин, агар аз рафтори нодурусти дар моддаи 7 манъгардида шикоят шавад, давлати иштирокдор бояд онро ғавран ва бегараз тафтиш кунад³³. Агар дар натиҷаи тафтиш нақзи баъзе аз ҳуқуқҳои дар Паймон пешбинишуда ошкор гадад, давлати иштирокдор ӯҳдадор аст, ки ба ҷавобгарӣ кашидани гунаҳкоронро таъмин созад³⁴.

---

³¹ Ниг. иттилои № . 962/2001, *Мулези муқобили Ҷумҳурии Демократии Конго*, Мулоҳизаҳо 8-уми июли соли 2004 қабул шудаанд, банди 5.4.

³² Иттилои № 907/2000, *Сирагев муқобили Ўзбекистон*, Мулоҳизаҳо 1-уми ноябри соли 2005 қабул шудаанд, банди 6.2; ва № 889/1999, *Жейков муқобили Федератсияи Русия*, мулоҳизаҳо 17-уми марти соли 2006 қабул шудаанд, банди 7.2.

³³ Кумитаи ҳуқуқи инсон, қайди тартиби умумии № 20 (1992) оид ба манъи шиканча ё муносибату ҷазои бераҳмона, ғарринсонӣ ва пасткунандаи шаъну шараф, Ҳисоботи расмӣ Маҷмаи Кулл, *иҷлосияи чилу ҳафтум, Иловаи № 40* (А /47/40), замимаи VI, боби А, банди 14.

³⁴ Кумитаи ҳуқуқи инсон, Қайдҳои тартиби умумии № 31 (2004) оид ба хусусияти ӯҳдадориҳои умумии қонунӣ, ки бар дӯши давлати иштирокдори Паймон аст, Ҳисоботи расмӣ Маҷмаи Кулл, *иҷлосияи 59-ум, Иловаи № 40*, ҷилди I (А /59/40 (Vol . I)), замимаи III, банди 18.

Кумита қайд мекунад, ки давлати иштирокдор бар замми хулосаи расмии ташхиси судии тиббии дар боло зикршуда, ба нишондоди писари муаллиф ва ҳамкамераҳои ӯ истинод мекунад, то далелҳои худро дар бораи аз тарафи кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва ҳайати тиббӣ таҳти шиканча ва дигар рафторҳои ғайриинсонӣ қарор нагирифтани писари муаллиф асоснок созад. Ҳамзамон давлати иштирокдор дар бораи анҷом ёфтани тафтиши пешакӣ чи дар доираи тафтишоти ҷиноӣ ва чи дар заминаи ҳамин иттилоъ ҷиҳати баррасии айбдоркуноҳои аниқу муфассале, ки бо далелҳои лозимӣ аз тарафи муаллиф гузошта шудаанд, ягон маълумот пешниҳод накард. Дар ин шароит ба даъвоҳои муаллиф эътибори зарурӣ бояд дод. Аз ин рӯ, Кумита чунин меҳисобад: омилҳои дар боло зикршуда дар якҷоягӣ ба чунин хулоса меоранд, ки анҷом додани тафтишоти ҳолатҳои хеле шубҳаноки фавти писари муаллиф, ки дар ихтиёри давлати иштирокдор буд, ҳамагӣ пас аз 9 рӯзи боздошти ӯ аз ҷониби кормандони Хадамоти амнияти миллӣ дар доираи ўҳдадорихи давлати иштирокдор мувофиқи банди 1-и моддаи 6 ва моддаи 7 дар якҷоягӣ бо моддаи 2-и Паймон нокифоя аст. Бинобар ин, ба ақидаи Кумита, нақзи банди 1-и моддаи 6 ва моддаи 7 дар якҷоягӣ бо моддаи 2-и Паймон ҷой дошт.

Кумита илова мекунад, ки ҳарчанд аз рӯзи фавти писари муаллиф 7 сол сипарӣ шудааст, то ҳол муаллиф аз шароити аниқи марги писараш огоҳ нест ва мақомоти давлати иштирокдор вобаста ба ин марги хеле шубҳаовар дар маҳбас касеро ба ҷавобгарӣ нақашааст, мавриди таъқиб қарор намодааст ва ба додгоҳ насупоридааст. Кумита азоби рӯҳии муаллифро, ки фарзандаш дар маҳбас фавтида, сабабҳои марги ӯ номуайян аст ва дарду алами падар аз дидани ҳолати ҷасади барои дафн баргардонидашудаи писараш афзудааст, дарк месозад. Кумита амалҳои мазкурро бо рафтори ғайриинсонӣ нисбат ба муаллиф баробар медонад, ки ин нақзи моддаи 7-и Паймон мебошад.

Давлати иштирокдор чораҳои заруриро барои ҳифзи ҳаёт дар замони ниғаждории ӯ дар боздоштгоҳи тафтишотӣ наандешид, ки ин нақзи банди 1-и моддаи 6-и Паймон маҳсуб мешавад.

**Иттилои № 763/1997, Лантсова муқобили Русия
(Мулоҳизаҳо 26-уми марти соли 2002 қабул шудаанд)**

Муаллифи иттилоъ Екатерина Павловна Лантсова, модари марҳум Владимир Албертович Лантсов мебошад. Аз ӯ ҳимоятгар намояндагӣ мекунад.

Моҳи августи соли 1994 Лантсов дар натиҷаи баҳс ба шахси дигар зарарҳои ҷисмонӣ расонид, ки ба дунболи он нисбат ба ӯ айбдоркунии ҷиноятӣ сурат пазируфта, ҳамзамон аз ӯ даъвои шахравандӣ карданд. 1-уми марти соли 1995 ӯ ба даъвогар ҷуброни дар суд муайянгаштаи зарарро аз рӯи даъвои шахравандӣ пурра бипардохт. Барои мунтазир шудани баррасии парвандаи ҷиноӣ, ки ба 13-уми апрели соли 1995 таъин гардида буд, Лантсов бори нахуст озод гардид. Аммо 5-уми марти соли 1995, пас аз ҳозир нашудан ба назди муфаттиш, ӯро ба боздоштгоҳи тафтишотии шаҳри Москва «Матросская тишина» интиқол доданд ва 6-уми апрели соли 1995 Лантсов дар синни 25-солагӣ вафот кард.

Хонум Лантсова хабар медиҳад, ки ҳангоми бори нахуст ба «Матросская тишина» ҷойгир кардани фарзандаш, ӯ комилан сихат буд ва аз сабаби шароити хеле вазнини маҳбас бемор шуд. Модар шикоят мекунад, ки ба фарзандаш бо вучуди хоҳишҳои чанддафъаина ёрии тиббӣ расонида нашудааст. Дар хулоса ӯ арз дорад, ки гунаҳкорони ин ҳодиса аз тарафи

мақомоти Федератсияи Русия ба ҷавобгарии судӣ кашида нашудаанд³⁵.

Чӣ тавре ки Лантсова бо таъя ба гуфтаҳои ҳамкамерагони писараш иттилоъ медиҳад, дере нагузашта, пас аз интиқол ёфтани фарзандаш ба «Матросская тишина» вазъи ҷисмонӣ ва рӯҳии ӯ бадтар шуд. Ӯ лоғар мешуд ва ҳарорати баданаш боло мерафт, сулфа мекард ва нафасгир мешуд. Чанд рӯз қабл аз маргаш аз хӯрокхӯрӣ бозмонд ва танҳо оби сард менӯшид. Ӯ алоӣ гуфта, сипас аз хуш рафт. (...) Дар шаходатномаи вафоташ дар бораи сабабҳои фавт омадааст: «заъфи саҳти дилу рағҳои хунгузар, захролудшавӣ, лоғаршавии саҳт бо сабабҳои номаълуми пайдоиш».

Қарори прокурор оид ба рад кардани оғози парвандаи ҷиноӣ бо чунин хулосаҳо асоснок шудааст, ки дар ин маврид фавт дар натиҷаи илтиҳоби шуш дар якҷоягӣ бо шароити стрессии ниғаҳдорӣ дар ҳабс ба вуқӯъ омадааст ва муайянсозии гунаҳкориӣ кормандони боздоштгоҳи тафтишотӣ ғайриимкон аст.

Лантсова арз дорад, ки Федератсияи Русия ҳуқуқҳои асосии фарзанди ӯро нақз кард, ки дар шароити барои ҳаёт номувофиқи маҳбас фавтидааст, ҳамчунин барои ӯ ягон воситаҳои муҳофизати ҳуқуқи бар зидди чунин нақз таъмин накардааст. Ба ақидаи ӯ, банди 1-и моддаи 6, моддаи 7 ва банди 1-и моддаи 10-и Паймон нақз шудааст.

---

³⁵ Дар иттилоъ ҳамчунин ишора мешавад, ки дар бораи фавти Лантсов то 11-уми апрели соли 1995, (то замоне ки вакили Лантсов барои сӯҳбат бо ӯ ба боздоштгоҳ омада, хабар наёфт) ба оила ва шӯъбаи САҲШ хабар дода нашудааст. Тафтиши ин парвандаро сардори боздоштгоҳи тафтишотӣ ба ӯҳда гирифт (мактуби ҷонишини прокурори шаҳрӣ аз 10-уми июли соли 1995, ки ба иттилоъ илова шудааст, гувоҳӣ медиҳад), аммо натиҷаҳои тафтиши анҷомёфта номуайян боқӣ монданд.

Баррасӣ аз рӯи моҳият

Дар мавриди марги Лантсов Кумита ақидаи муаллифро дар бораи эътибори нишондоди шоҳидон - баъзе аз ҳамкамерагони ӯ ба инобат мегирад, ки гуфтаанд: пас аз бад шудани ҳолати писари муаллиф, танҳо дар лаҳзаҳои охири ҳаёташ ба ӯ кӯмак расонида шуд. Маъмурияти маҳбас рӯзҳои қаблӣ аз расонидани чунин ёрӣ сарпечӣ кард, ки ин боиси ғавти ӯ гардид. Кумита маълумоти пешниҳодкардаи давлати иштирокдорро низ ба инобат мегирад, аз ҷумла, дар бораи он ки якчанд тафтишоти сабабҳои марг гузаронида шудааст, ки он илтиҳоби шадиди шуш буда, ба заъфи дил анҷомидааст. Дар иттилои давлати иштирокдор ҳамчунин омадааст, ки Лантсов барои кӯмаки тиббӣ муроҷиат накардааст. Кумита эълон дошт, ки **ӯҳдадорӣ оид ба таъминсозии ҳуқуқ ба ҳаёт барои дастгиршудагон бар дӯши давлат аст ва худи дастгиршудагон вазифадор нестанд, ки барои худ ҳимоят дархост кунанд.** Изҳороти давлати иштирокдор оид ба нияти беҳтар кардани шароит ба баррасии қазияи мазкур иртибот надорад. Кумита қайд мекунад, ки давлати иштирокдор мавҷудияти робитаро миёни сабаби тафтишот ва шароити ниғаҳдории Лантсов дар маҳбас, инчунин бадшавии марговари саломатӣ рад намекунад. Ба ғайр аз ин, ҳатто агар Кумита ба ин масъала аз он ҷиҳат назар кунанд, ки Лантсов ва ҳамкамерагони ӯ саривақт барои кӯмаки тиббӣ муроҷиат накардаанд, аммо матлаби асли ба мисли пешина он аст, ки **давлати иштирокдор ҳангоми боздошт ва ё ҳабси ашхоси алоҳида ҳимояти ҳаёти онҳоро бар ӯҳда дорад. Дар баробари муқаррар сохтани тартиботи ниғаҳдорӣ дар боздоштгоҳҳои тафтишотӣ, давлат бояд дар бораи вазъи саломатии маҳбус ба андозаи зарурӣ огоҳ бошад. Мавҷуд набудани маблағ ҳаргиз ин ӯҳдадориро кам намекунад.** Кумита бар он назар аст, ки дар сурати ташкили хизматрасонии зарурии тиббӣ дар боздоштгоҳи тафтишотӣ, кормандони тиббӣ метавонистанд дар бораи бад шудани вазъи саломатии Лантсов огоҳ шаванд. Кумита чунин ақида дорад, ки **давлати иштирокдор барои муҳофизати ҳаёти Лантсов дар**

боздоштгоҳи тафтишотӣ чораҳои лозимаро наандешидааст.
Аз ин рӯ, Кумита ба чунин хулоса меояд, ки дар ин қазия нақзи банди 1-и моддаи 6-и Паймон ҷой доштааст.

**Иттилои № 888/1999, Телитсин муқобили Федератсия
Русия
(Мулоҳизаҳо 29-уми мартӣ соли 2004 қабул шудаанд)**

Муаллифи иттилоъ Юлия Василевна Телитсина мебошад, ки аз номи писари худ Владимир Николаевич Телитсин (шаҳрванди Федератсияи Русия, соли таваллудаш 1959) амал мекунад. Владимир Телитсин 13-уми феврале соли 1994 ҳангоми ниғаҳдорӣ дар муассисаи ислоҳоти меҳнатӣ ҷавонидааст. Муаллифро созмони «Маркази кӯмак барои муҳофизати байналмилалӣ» муаррифӣ мекунад.

13-уми феврале соли 1994 Владимир Николаевич Телитсин дар натиҷаи муносибати бераҳмона ҳангоми адои мӯҳлати ҷазо дар колонияи ислоҳоти меҳнатии УШ № 349/5 дар ш. Нижний Тагил (Урал) вафот кардааст.

Муаллиф даъво дорад, ки фарзанди ӯро бераҳмона латуқӯб карданд, дар симтаноб овехтанд ва дар яке аз ҳуҷраҳои муассисаи номбаршуда дар чунин ҳолат партофтанд. Ӯ бо мавқеи маъмурияти муассисаи ислоҳоти меҳнатӣ ва прокуратураи Нижний Тагил, ки ин ҳодисаро худкушӣ арзёбӣ кардаанд, муҳолиф аст. Ба ғайр аз ин, ӯ мақомоти ҳокимияти номбаршударо дар пинҳонсозии барқасдонаи ҳодисаи шиканҷа дар хулосаи ташхис айбдор медонад. Вобаста ба ин ӯ арз дорад, ки дар рӯзи дафнкунӣ худ дидааст, ки ҷасади фарзандаш афғор шуда буд: биниаш шикаста ва овезон буд, дар қисмати ростии манаҳаш як пораи гӯшт канда шуда, дар қисмати ростии пешонааш варам дида мешуд, аз гӯши росташ хун мезаҳид, кафи дасти росташ осеб дида, ранги бунафшу сиёҳ дошт, сутунмӯҳра ва тахтапушташ зарар дида, дар баробари ин забон надошт.

Муаллиф ба прокуратураи шаҳри Нижний Тагил бо талаби оғоз кардани тафтишоти сабабҳои марги писараш муроҷиат кард. 13-уми апрели соли 1994 прокуратура муаллифро оид ба мавҷуд набудани маводи тасдиқкунандаи ариза дар бораи марги иҷборӣ огоҳ сохт. Бо ин асос оғози парвандаи ҷиноӣ аз ҷониби прокуратура рад карда шуд. Муаллиф дар мавриди ин қарор се аризаи шикоятӣ пешниҳод кард (26-уми апрели соли 1994, 20-уми июни соли 1994 ва 1-уми августи соли 1994), ки пай дар ҳам аз тарафи прокуратураи вилояти Свердловск дар қарорҳои 25-уми майи соли 1994, 30-юми июни соли 1994 ва 31-уми августи соли 1994 рад карда шуданд.

Муаллиф ҳамчунин дархост барои эксгуматсияи ҷасади фарзандаш ирсол кард, то ташҳиси такрорӣ анҷом дода шавад. Зеро дар ҳулосаи ташҳиси нахустин, ба гуфтаи Телитсина, маълумот дар бораи осебҳои дар боло зикршуда вуҷуд надоштанд. 27-уми октябри соли 1994 прокуратураи Нижний Тагил ба муаллиф хабар дод, ки тамоми маросими эксгуматсия тибқи муқаррароти моддаи 180-и Кодекси ҷиноии Федератсияи Русия ва дар доираи тафтишот аз рӯйи парвандаи ҷиноӣ гузаронида мешавад. Аммо дар ин маврид имкони қонеъ кардани талаби муаллиф, ба андешаи прокуратура, вуҷуд надорад, чунки қарори прокуратураи Нижний Тагил аз санаи 13-уми апрели соли 1994 бо сабаби аризаи шикоятии Телитсина оид ба таҷдиди назари ин қарор дар баррасии Прокуратураи генералии Федератсияи Русия буд.

Муаллиф мегӯяд, ки далелҳои дар боло зикршуда нақзи банди 1-и моддаи 6, моддаи 7, инчунин банди 1-и моддаи 10-и Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ аз ҷониби Федератсияи Русия мебошад.

Баррасӣ аз рӯйи моҳият

Кумита қайд мекунад, ки давлати иштироқдор ба фарзияи худкушӣ бо таъя ба ҳулосаи ташҳиси судии тиббӣ, натиҷаи

тафтиши ҷойи ҳодиса, таҳлили аксҳои майит, инчунин нишондоди кормандони муассисаи ислохотӣ ва маҳбусон исрор мекунад. Кумита ҳамзамон ақидаи муаллифро ба инобат мегирад, ки фарзияи худкуширо рад мекунад, аз ҷумла, набудани аксҳои ҷойи ҳодиса ва воситаи овехта шудани писараш. Ба ақидаи Телитсина, аксҳои пешниҳодкардаи мақомот қалбакиянд.

Кумита қайд мекунад, ки давлати иштироқдор ба ягон далели пешниҳодкардаи муаллифи иттилоъ ҷавоб надод. Аз ҷумла, давлати иштироқдор маълумотеро, ки дар баёноти 11 нафар шоҳидони маросими дафни Телитсин дарҷ гардидааст, шарҳ надод. Ба ғайр аз ин, давлати иштироқдор муқобили гуфтаҳои аниқӣ муаллиф оид ба ҷасади афғоршудаи фарзандаш ягон ҳуҷҷат пешниҳод накард, ки тавассути аксҳо набудани нишонаҳои зарари ҷисмониро, ба ҷуз мавҷудияти осеби зери манаҳ исбот кунад. Ниҳоят, Кумита қайд мекунад, ки ба муаллиф иҷозат дода нашудааст, то бо хулосаи ташхиси тиббӣ шинос шавад. Кумита ҳамчунин таъкид медорад, ки эксгуматсияи ҷасади майит анҷом дода нашудааст.

Кумита аз он изҳори таассуф мекунад, ки давлати иштироқдор тамоми ақидаҳои пешниҳодкардаи муаллифро бидуни шарҳҳои дахлдор ва бечавоб гузошт. Бо назардошти ўҳдадорӣ оид ба пешниҳоди далелҳо, тибқи амалияи худ Кумита чунин меҳисобад, ки **ин масъулият танҳо бар дўши муаллифи иттилоъ воғузур шуда наметавонад, хусусан, бо назардошти он ҳолат, ки муаллиф ва давлати иштироқдор дар мавриди дастрасӣ ба далелҳо имконоти нобаробар доранд ва аксаран, танҳо давлати иштироқдор маълумоти лозимаро дар ихтиёр дорад, яъне дар ин ҳолати муайян хулосаи ташхиси тиббӣ дар назар аст.**

Вобаста ба ин, Кумита танҳо дар мавриди ақидаҳои баёнкардаи муаллиф роҷеъ ба ҳасади баргардонидашуда ва сабабҳои суолбарангези ҷавби писараш баҳои ҳолисона дода метавонад. Кумита муайян кардааст, ки **мақомоти давлати иштироқдор тафтишоти зарурии шароити марғи Телитсинро нагузаронидаанд, ки ин нақзи банди 1-и моддаи 6-и Паймон мебошад.**

Бедаракшавии иҷборӣ ҳуқуқ ба ҳаётро нақз мекунад ва ё ба ин ҳуқуқ хатари ҷиддӣ дорад (моддаи 6-и ПБҲШС)

**Иттилои № 1295/2004, *Муҳаммад Ал-Алвонӣ муқобили Ҷамоҳири Либияи Араб*
(Мулоҳизаҳо 11-уми июли соли 2007 қабул шудаанд)**

Муаллифи иттилоъ Фарағ Муҳаммад Ал-Алвонӣ, шаҳрванди Либия мебошад, ки айни ҳол дар Швейтсария зиндагӣ карда, аз номи худ ва бародари марҳумаш, шаҳрванди Либия Иброҳим Муҳаммад Ал-Алвонӣ кор мебарад. Аз ӯ ҳимоятгар намоёндагӣ мекунад.

Муаллиф шоҳиди боздошти бародараш буд, ки 27-уми июли соли 1995 тақрибан соати 3-и субҳ аз ҷониби панҷ-ҳафт корманди мақомоти амнияти дохилӣ аз шўъбаи Ал-Бида, ки либоси ғайринизомӣ доштанд, анҷом дода шуд. Бародари муаллифро ба қароргоҳи мақомоти амнияти дохилӣ дар Бенғозӣ бурданд ва ҷӣ тавре ки иттилоъ дода шуд, сипас ўро ба Тароблус, эҳтимолан ба маҳбаси Айн-Зара ва сипас ба зиндони Абу Салим интиқол доданд, ки ба он маъмулан муҳолифони сиёсиро мебаранд. Аҳли оилаи муаллифи иттилоъ дар бораи ҷойи ниғаҳдории бародар, ҳамчунин оид ба айбҳои эълоншуда ва роҷеъ ба парвандаи нисбат ба ў оғозшуда маълумот нагирифтаанд. Маъмурияти зиндонҳо чандин бор ба ҳешовандон дидорбиниро бо ў иҷозат намодааст, боздошти

бародари муаллифи иттилоъро тасдиқ ва ё рад накарда, аз аҳли оилаи ӯ танҳо талаби рафтан кардааст.

(...) Моҳи июли соли 2002 полис аҳли оилаи муаллифи иттилоъро дар бораи фавти бародарашон огоҳ сохт ва оид ба сабабҳои марги ӯ чизе нагуфт. Соли 2003 аҳли оилаи муаллифи иттилоъ шаҳодатномаи вафотро гирифт, ки дар он марги ӯ дар яке аз зиндонҳои Тароблус тасдиқ шудааст, аммо сабабҳои фавт зикр нашудаанд. Ҷасадро ба оила барнагардониданд ва дар бораи ҷойи дафн ҳам иттилоъ надоданд.

Муаллиф бар он ақида аст, ки аз тарафи мақомот андешида нашудани чораҳои зарурӣ барои ҳифзи ҳаёти бародари ӯ хангоми ниғаҳдорӣ дар маҳбас ва анҷом наёфтани тафтишоти сабабҳои фавт нақзи моддаи 6 мебошад³⁶.

Ӯ исрор дорад, ки давомнокии эҳтимолии ниғаҳдории бародари ӯ дар маҳбас бидуни иртибот бо олами берун аз рӯзи боздошт – 25-уми июли соли 1995 то замони ошӯб дар зиндони Абу Салим (июни соли 1996) нақзи моддаи 7 ва банди 1-и моддаи 10 мебошад³⁷.

Муаллиф даъво дорад, ки боздошти бародари ӯ бидуни пешниҳоди амри хаттӣ ва огоҳсозии полис дар бораи айбҳои бар зидди ӯ эълоншуда, инчунин ба назди фавран интиқол нашудани ӯ ва мавҷуд набудани ягон воситаи мавриди баҳс қарор додани

---

36 Муаллиф ба иттилои № 84/1981 истинод мекунад, *Дермит Барбато муқобили Уругвай*, мулоҳизаҳо 21-уми октябри соли 1982 қабул шудаанд, банди 10 а); иттилои № 950/2000 *Сарма муқобили Шри-Ланка*, мулоҳизаҳо 16-уми июли соли 2003 қабул шудаанд, банди 11; иттилои № 449/1991 *Мохика муқобили Ҷумҳурии Доминикан*, мулоҳизаҳо 15-уми июли соли 1994 қабул шудаанд, банди 7; иттилои № 161/1983 *Рубио Эррера муқобили Колумбия*, мулоҳизаҳо 2-юми ноябри соли 1987 қабул шудаанд, банди 11.

37 Истинод ба иттилои № 44/1190 *Ал-Меғреysi муқобили Ҷамоҳирии Арабии Либия*, мулоҳизаҳо 23-юми марти соли 1994 қабул шудаанд, банди 5.4.

қонуниятни ниғаҳдорӣ дар зиндон нақзи бандҳои 1, 2, 3 ва 4-и моддаи 9 мебошад.

Бо тақя ба қарорҳои қаблан пазируфтаи Кумита⁵, муаллиф исрор дорад, ки аз ҷониби мақомот пинҳон доштани ҷойи ҳабси бародараш, тўли чанд сол аз марғи ӯ хабардор насохтан, пешниҳод нагардидани сабабҳои ғавт ва насупоридани ҷасад барои дафн ба аҳли оила нақзи моддаи 7 мебошад, ки дар мавриди ӯ яқоя бо банди 3-и моддаи 2 баррасӣ мешавад.

Баррасӣ аз рӯи моҳият

Кумита аз муқаррароти бедаракшавии иҷборӣ ёдрас мешавад, ки дар банди 2 і)-и моддаи 7-и Статути римии Додгоҳи байналмилалӣи ҷиноӣ дарҷ гардидааст: «Бедаракшавии иҷбории одамон ҳабс, боздошт ё рабуда шудани одамон аз ҷониби давлат ё созмони сиёсӣ мебошад ва ё бо иҷозат, дастгирӣ ё ризоияти давлат ё созмони сиёсӣ анҷом дода мешавад, ки бо рад кардани минбаъдаи эътирофи ҷунин маҳрумсозӣ аз озодӣ ва ё пешниҳоди маълумот оид ба тақдир ё макони ниғаҳдории онҳо бо мақсади маҳрумсозии ин одамон аз ҳимояти қонун дар муддати хеле тўлонӣ сурат мепазирад». Ҳар амале, ки ба ҷунин бедаракшавӣ меорад, ҳуқуқҳои зиёди дар Паймон эълумшударо нақз мекунад, аз ҷумла, ҳуқуқ ба озодӣ ва дахлнопазирии шахсӣ (моддаи 9), ҳуқуқи таҳти шиканҷа ва ё намудҳои муомила ё ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ва ё пасткунандаи шаъну шараф қарор нагирифтани (моддаи 7) ва ҳуқуқи тамоми ашхоси маҳрум аз озодӣ ба муомилаи инсондӯстона ва эҳтироми шарафе, ки хоси шахсияти инсонӣ мебошад (моддаи 10). Ин амал ҳамҷунин ҳуқуқ ба ҳаётро нақз мекунад ва ё ба ҳуқуқи мазкур хавфи ҷиддӣ дорад (моддаи 6).

---

⁵ Муаллиф ба иттилои № 886/1999 истинод мекунад *Шедко муқобили Беларусия*, мулоҳизаҳо 3-уми майи соли 2003 қабул гардидаанд, банди 10.2, ва иттилои № 887/1999 *Стаселович муқобили Беларусия*, мулоҳизаҳо 3-уми апрели соли 2003 қабул шудаанд, банди 9.2.

Дар ин ҳолат муаллиф ба моддаҳои 7, 9 ва банди 1-и моддаи 10 истинод мекунад.

Дар мавриди ақида оид ба нақз шудани моддаи 9, бо назардошти аз тарафи давлати иштирокдор пешниҳод нагардидани ягон маълумот дар бораи моҳият ва то чӣ андоза қобили пазириш будани иттилои мазкур, бояд ба маълумоти пешниҳодкардаи муаллиф аҳамияти зарурӣ дода шавад. Кумита дар баҳогузориҳои худ ба ин далелҳои баҳсношуда такя мекунад: 27-уми июли соли 1995 бародари муаллиф иҷборӣ боздошт ва ҳабс шудааст; ба ӯ дар бораи айбҳои бар зиддаш эълоншуда хабар надода буданд; ба назди додрас фавран интиқол дода нашуд ва аз имкони эътироз дар мавриди қонуниятӣ боздошт маҳрум гардида буд. Кумита ёдрас мекунад, ки ниғаҳдорӣ дар маҳбас бидуни алоқа бо олами берун нақзи моддаи 9 маҳсуб мешавад. Кумита арзи муаллифро оид ба ниғаҳдориҳои бародараш дар зиндон бидуни иртибот бо олами берун аз моҳи июли соли 1995 то моҳи юни соли 1996-ро ба инобат мегирад. Бинобар ин сабабҳо ва аз тарафи давлати иштирокдор пешниҳод нашудани шарҳҳои зарурӣ оид ба ин масъала, Кумита чунин меҳисобад, ки бародари муаллиф бо нақзи моддаи 9-и Паймон дучори боздошти иҷборӣ ва ҳабс гардидааст.

Дар мавриди нақзи моддаи 7-и Паймон Кумита эътироф мекунад, ки ниғаҳдорӣ дар маҳбас ба мӯҳлати номуайян бидуни иртибот бо олами берун азияти саҳт аст. Кумита дар бораи Қайдҳои тартиби умумии № 20 аз рӯйи моддаи 7 ёдрас мекунад, ки дар он ба давлатҳои иштирокдор тавсия шудааст, то бо мақсади манъи ниғаҳдорӣ дар маҳбас бидуни ҳаққи муқотиба ва иртибот чораҳо андешанд. Дар ин ҳолат Кумита ба чунин хулоса меояд, ки бедаракшавии бародари муаллифи иттилоъ, маҳрумсозии ӯ аз иртибот бо оила ва олами берун нақзи моддаи 7-и Паймон мебошад⁸. Ба ғайр аз ин, шароити бедаракшавии

---

⁸ Иттилои № 540/1993, *Селис Лауреано муқобили Перу*, мулоҳизаҳо 25-уми март соли 1996 қабул шудаанд, банди 8.5; № 458/1991, *Муконг муқобили Камерун*, мулоҳизаҳо 24-уми июли соли 1994 қабул шудаанд, банди 9.4.

бародари муаллиф ва нишондодҳои шоҳидон дар бораи ба шиканча гирифтور шудани ӯ далели кофист, ки ба чунин муносибат дучор шудани ӯро собит кунад. Кумита аз давлати иштирокдор ҷихати рафъи чунин гумонҳо ва рад кардани чунин хулосаҳо ягон маълумот нагирифт. Кумита ба чунин хулоса меояд, ки муносибат бо бародари аризадиханда нақзи моддаи 7 мебошад⁹.

Кумита ҳамчунин изтироб ва ҳаяҷони муаллифро, ки бар асари бедаракшавӣ ва сипас ғавти бародараш аз сар гузаронидааст, ба инобат мегирад. Аз ин рӯ, Кумита чунин меҳисобад, ки далелҳои ба он маълум аз нақзи моддаи 7-и Паймон дар нисбати худи муаллиф гувоҳӣ медиҳанд¹⁰.

Дар мавриди риоя нагардидани банди 1-и моддаи 6 Кумита дар бораи Қайдҳои тартиби умумии № 6 аз рӯи моддаи 6 ёдрас мекунад, ки дар он аз ҷумла омадааст: «Ҳифозат аз маҳрумсозии иҷборӣ аз ҳаёт, ки дар ҷумлаи сеюми моддаи 6 (1) муқаррар карда шудааст, аҳамияти ғавқуллодда дорад. Кумита бар он назар аст, ки давлатҳои иштирокдор бояд на танҳо барои пешгирии ва ҷазои амалҳои ҷиноӣ бо оқибатҳои маҳрумсозӣ аз ҳаёт, балки ҳамзамон барои пешгирии қатли иҷборӣ, ки аз тарафи қувваҳои амниятии онҳо ба амал оварда мешавад, чораҳо биандешанд. Маҳрумсозӣ аз ҳаёт аз ҷониби ҳокимияти давлатӣ масъалаи хеле мушкил ба ҳисоб меравад. Аз ин рӯ, қонун бояд шароитро, ки дар он инсон метавонад аз ҷониби

---

⁹ Иттилои № 449/1991, *Мохика муқобили Ҷумҳурии Доминикан*, мулоҳизаҳо 10-уми августи соли 1994 қабул шудаанд, банди 5.7; № 1196/2003, *Бушерф муқобили Алҷазоир*, мулоҳизаҳо 30-уми марти соли 2006 қабул шудаанд, банди 9.6.

¹⁰ Иттилои № 107/1981, *Елена Кинтерос Алмейда муқобили Уругвай*, мулоҳизаҳо 21-уми июли соли 1983 қабул шудаанд, банди 14; № 950/2000, *Сарма муқобили Шри-Ланка*, мулоҳизаҳо 31-уми июли соли 2003 қабул шудаанд, банди 9.5.

чунин мақомоти қудратӣ аз ҳаёт маҳрум карда шавад, ба таври қиддӣ танзим ва маҳдуд кунад».

Кумита қайд мекунад, ки дар кадом вақте дар соли 2003 ба муаллиф шаҳодатномаи вафоти бародараш супорида шуд. Ягон шарҳ оид ба сана, сабаб ва ё макони фавт, инчунин маълумот дар бораи анҷом ёфтани тафтишот аз тарафи давлати иштирокдор пешниҳод нагардидааст. Ба ғайр аз ин, давлати иштирокдор рад намекунад, ки сабаби нопадидшавӣ ва фавти бародари муаллиф ба амали намояндагони қувваҳои амнияти давлатӣ дахл дорад. Дар ин ҳолат Кумита чунин меҳисобад: давлати иштирокдор ҳуқуқ ба ҳаётро нақз кардааст, ки он дар моддаи 6 муқаррар карда шудааст.

Муаллиф ба банди 3-и моддаи 2-и Паймон истинод мекунад, ки дар он тақозо мешавад, то давлатҳои иштирокдор ба ҳар як шахс барои таъмини риояшавии ҳуқуқҳои дар Паймон дарҷшуда воситаҳои дастрас, муассир ва бо иҷозатномаи ҳуқуқӣ тақвиятёфтаи воситаҳои муҳофизатро фароҳам созанд. Кумита ба он аҳамияти зиёд медиҳад, ки давлатҳои иштирокдор барои тибқи қонунгузориҳои миллӣ баррасӣ кардани шикоятҳо оид ба нақзи ҳуқуқ механизмиҳои дахлдори судӣ ва маъмуриро ташкил кунанд. Кумита ба Қайдҳои тартиби умумии № 3 истинод мекунад, ки дар он ишора шудааст: аз тарафи давлати иштирокдор анҷом наёфтани тафтишоти даъвоҳо оид ба нақзи ҳуқуқ метавонад худ риоя нагардидани Паймон ҳисобида шавад. Дар ҳолати мазкур маълумоти ба Кумита пешниҳодшуда аз он гувоҳӣ медиҳад, ки муаллиф ва бародари ӯ ба чунин воситаҳои таъсирбахши муҳофизат дастрасӣ надоштанд. Кумита ба чунин ҳулоса меояд, ки далелҳои ба маълумоташ расида гувоҳӣ аз он медиҳанд, ки банди 3-и моддаи 2-и Паймон дар якҷоягӣ бо моддаи 6 нақз шудаанд. Ҳамчунин моддаи 7 ва моддаи 9 дар нисбати бародари муаллиф ва банди 3-и моддаи 2 дар якҷоягӣ бо моддаи 7 дар нисбати худи муаллиф риоя нагардидаанд.

Кишварҳое, ки ҷазои қатлро бекор кардаанд, ҳуқуқ надоранд, ашхоси дар доираи ҳуқуқиашон қарордоштаро ихроҷ ва ё истирдод кунанд, агар асосҳои воқеӣ вучуд дошта бошанд, ки онҳо ба ҷазои қатл маҳкум мешаванд, бидуни кафолати он, ки ҳукми қатл татбиқ карда намешавад (моддаи 6-и ПБҲШС)

Мақсудов, Раҳимов ва дигарон муқобили Қирғизистон (Иттилои № 1461/2006, 1462/2006, 1476/2006, 1477/2006, 16-уми июли соли 2008 қабул шудаанд, иҷлосияи наваду сеюм)

Муаллифони иттилоъ Жаҳонгир Мақсудов, Одил Раҳимов, Яъқуб Тошбоев ва Расулжон Пирматов мебошанд, ҳамаи онҳо шахрвандони Ўзбекистонанд, ки солҳои 1975, 1974, 1956 ва 1959 ба дунё омадаанд. Пас аз воқеаҳои Андичон онҳо Ўзбекистонро тарк карданд. Дар замони пешниҳод шудани қазияҳои онҳо, ба ҳамаи муаллифон аз ҷониби Раёсати Комиссари олии СММ оид ба масоили гурезаҳо мақоми гуреза дода шуд. Онҳо дар боздоштгоҳи тафтишотии шаҳри Ош (Қирғизистон) мунтазири ихроҷшавӣ ба Ўзбекистон дар асоси дархости Прокуратураи генералии Ўзбекистон оид ба истирдод қарор доштанд. Онҳо бар ин назаранд, ки ҳуқуқҳои дар моддаҳои 6 ва 7 дар якҷоягӣ бо банди 3-и моддаи 2; банди 1 ва 3-и моддаи 9; инчунин банди 3 б)-и моддаи 14-и ПБҲШС пешбинишудаашон аз ҷониби Қирғизистон нақз гардидаанд¹.

Вақте қазияҳои муаллифон дар суд баррасӣ мешуд, президенти Қирғизистон барои истифодаи ҷазои қатл то бекор кардани ниҳоии он мораторий эълон кард, ҳарчанд он замон дар Ўзбекистон ҷазои қатл мавриди истифода қарор мегирифт. Чӣ тавре ки муаллифон ишора мекунанд, сипас тамоми судҳои Қирғизистон ба хулоса омаданд, ки ҳаёт ва озодии муаллифон дар сурати бозгардондани онҳо ба Ўзбекистон дар хатар хоҳад буд. Муаллифон бар ин ақидаанд, ки бо ихроҷ кардани онҳо ба Ўзбекистон дар чунин шароит, бидуни санҷиши воқеияти ҳуҷҷатҳои пешниҳодсохтаи мақомоти Ўзбекистон ва бо

мавҷудияти хатари чиддӣ ба ҳаёти онҳо, Қирғизистон ўҳдадорихои худро, ки дар моддаи 6-и Паймон омадааст, риоя намекунад.

Муаллифон ёдовар мешаванд, ки манъи шиканча хусусияти мутлақ дорад. Муқаррарот оид ба истисноҳо дар Конвенсия дар бораи гурезаҳо аз соли 1951 дар ҳолати мавҷудияти хавфи шиканча ҳангоми бозгардонидани инсон мавриди амал қарор намегирад. Онҳо ба маърузаҳои зиёди созмонҳои ғайридавлатӣ ва СММ истинод мекунанд, ки истифодаи васеи шиканчаро дар Ўзбекистон тасдиқ месозанд. Чӣ тавре ки дар маърузаи ИКОҶИ дар бораи сафар ба Қирғизистон дар робита ба воқеаҳои Андичон (Ўзбекистон) ишора шудааст, 13-14 майи соли 2005 «бояд ба Ўзбекистон ихроҷ шудани шохидони воқеаҳои Андичон ва паноҳҷӯёни ўзбекистонӣ, ки дар сурати бозгашт барои онҳо хатари шиканча вучуд дорад, февран манъ карда шавад»⁸.

Муаллифон изҳор медоранд, ки хатари зиёди ба шиканча гирифтور шуданашон дар сурати истирдод ба Ўзбекистон вучуд дошта, бар хилофи қафолати мурофияи одилонаи судӣ маҳкум хоҳанд шуд. Ҳатто агар мақомоти Қирғизистон аз мақомоти Ўзбекистон бо роҳи дипломатӣ дар бораи пас аз истирдод ба шиканча гирифтور нашудани муаллифон изҳорот бигиранд ҳам, чунин итминондихӣ басанда нест. Бо назардошти он, ки ба мақомоти Қирғизистон лозим омад, 450 паноҳҷӯйи ўзбекистониро тавассути ҳавопаймо ба кишварҳои сеюм интиқол диҳанд, зеро бехатарии онҳоро дар қаламрави Қирғизистон қафолат дода наметавонистанд, шубҳаҳои чиддӣ дар мавриди тавони мақомоти Қирғизистон оид ба қафолати бехатарии муаллифон дар ҳудуди Ўзбекистон вучуд дорад. Ба ғайр аз ин, агар пас аз истирдод дар бораи ба шиканча гирифтور шудани ин ё он шахс гумонҳо вучуд дошта бошанд, давлати иштирокдор ўҳдадор аст, ки тафтишоти мустақил анҷом диҳад.

Баррасӣ аз рӯи моҳият

Кумита қайд мекунад, ки масъалаи мавҷудияти хатари воқеии истифодаи шиканча дар давлати пазиранда ба нақзи принципи манъи ихроҷи иҷборӣ, бояд бо назардошти он иттилое ҳал карда шавад, ки дар замони истирдод ба мақомоти давлати иштироқдор маълум буд ё бояд маълум мебуд ва далели сипас воқеан истифода шудани шиканчаро талаб намекунад, ҳарчанд маълумот дар бораи ҳодисаҳои минбаъда барои баҳогузори хавфи аввалия муҳим аст. ... Кумита ҳамзамон таъкид медорад, ки давлатҳои иштироқдор набояд одамонро ба хавфи шиканча ё навъҳои муносибати бераҳмона, ғайриинсонӣ ва пасткунандаи шаъну шараф пас аз бозгардонидани онҳо ба кишвари дигар тавассути истирдод, ирсол ва ё ихроҷ (refoulement) дучор созанд¹². Амалисозии асоси мазкур набояд ба мулоҳизаҳои амнияти миллӣ ё хусусияти рафтори ҷиноӣ вобаста бошад, ки шахс ба он гумонбар ё айбдор карда мешавад.

Кумита аз аввал чунин меҳисобад, ки дар замони истирдоди муаллифрон ба мақомоти давлати иштироқдор маълум буд ё бояд маълум мебуд: ҳамагон чунин иттилооти ҷамъиятиро медонанд ва он сазовори эътимод аст, ки дар Ўзбекистон шиканчаи маҳбусон¹³ пайваста ва хеле васеъ истифода мешавад ва барои ашхосе, ки бо сабабҳои сиёсӣ ва бехатарӣ дар ҳабс ниғаҳдорӣ мешаванд, хавфи гирифторӣ ба чунин муносибат хеле зиёд аст. Ба ақидаи Кумита, ин омилҳо дар якҷоягӣ аз он гувоҳӣ медиҳанд, ки дар сурати истирдод ба муаллифрон хавфи воқеии дучоршавӣ ба шиканча дар Ўзбекистон вучуд дорад. Ба ғайр аз ин, ҳуқуқвайронкуниҳое, ки барои он Ўзбекистон талаби бозгардонидани муаллифронро дошт, дар ин кишвар бо ҷазои қатл маҳкум мешаванд. Аз сабаби мавҷудияти хавфи маҳкумшавӣ ва гирифтани ҳукми қатл, ки тавассути усули номувофиқ бо муқаррароти моддаи 7 ба амал оварда мешавад, хатари мушобеҳи нақз шудани банди 2-и моддаи 6-и Паймон низ вучуд дошт. Аз Прокуратураи генералии Ўзбекистон ворида шудани итминондиҳӣ, ки дар он ягон

механизми аниқи таъмини амалисозии онҳо ишора нашудааст, барои муҳофизат аз чунин хатар басанда набуд. Кумита тасдиқ мекунад, ки дар кафолатҳо бояд ақаллан чунин механизми мониторинг пешбинӣ шавад ва риояи онҳо бояд тавассути созишномаҳое, ки берун аз чаҳорчӯбаи матни гувоҳнома баста мешаванд, кафолат дода шавад, то иҷрои самарабахши онҳо пешбинӣ гардад¹⁴.

12.6 Кумита ёдрас мекунад¹⁵, ки агар давлати иштирокдор шахси дар доираи ҳуқуқи он қарордоштаро ба доираи ҳуқуқи дигар гузаронад ва агар асосҳои кофӣ барои гумони он вучуд дошта бошад, ки хавфи воқеии расидани зарари ислоҳнопазир дар доираи ҳуқуқи дигар мавҷуд аст (мисол, зарарҳое, ки зикрашон дар моддаҳои 6 ва 7-и Паймон рафтааст), имкон дорад, ки давлати иштирокдор худ муқаррароти Паймонро нақз кунад.

Зеро давлати иштирокдор исбот насохт, ки итминондиҳии Ўзбекистон ҷиҳати аз байн бурдани хавфи истифодаи шиканча ва эълони ҳукми қатл мувофиқи талаботи банди 2-и моддаи 6 ва моддаи 7 басанда аст. Кумита ба чунин хулоса меояд, ки истирдоди муаллифон нақзи муқаррароти банди 2-и моддаи 6 ва моддаи 7-и Паймон маҳсуб мешавад.

Ҳукми қатл бидуни риояи талаботи мурофиаи одилонаи судӣ, ки дар моддаи 14-и Паймон пешбинӣ шудааст, эълон гардид, ки нақзи ҳуқуқи дар моддаи 6-и Паймон ҳимоятшуда мебошад.

**Иттилои № 917/2000, Арутюнян муқобили Ўзбекистон
(Мулоҳизаҳо 29-уми март соли 2004 қабул шудаанд)**

Муаллифи иттилоъ Карина Арутюнян мебошад, ки шаҳрванди Ўзбекистон буда, арманитабор аст. Айни замон ӯ дар Итолиё умр ба сар мебарад. Вай иттилоъро аз номи бародараш, Арсен

Арутюнян пешниҳод мекунад. Арсен шаҳрванди арманитабори Ўзбекистон буда, соли 1979 ба дунё омадааст. Ӯ дар замони пешниҳод гардидани иттилои мазкур дар Тошканд маҳбус гардида, барои куштор ва ғорат, инчунин сӯйқасд ба чони шахси дигар интизори иҷрои ҳукми қатл буд. Аз муаллиф ҳимоятгар намояндагӣ намекунад.

Суди шаҳри Тошканд 3-юми ноябри соли 1999 Арутюнян ва Сирагевро дар куштори хонум Алиева ва рабудани ҷавоҳири ӯ гунаҳкор дониста, онҳоро ба ҷазои қатл маҳкум кард. 20-уми декабри соли 1999 Суди олий ин қарорро тасдиқ кард.

Ба қавли муаллиф, баъд аз он, ки бародараш 3-юми июни соли 1999 ба Тошканд интиқол дода шуд, ӯро ду ҳафта дар ҷойи маҳфӣ дар ҳабс нигоҳ доштанд; бо вучуди дархости зиёд, Прокуратураи генералӣ ҷойи ниғаҳдории ӯро хабар наод.

Гуфта мешавад, ки дар ҷараёни тафтишот бо мақсади ба даст овардани иқрори Арутюнян ва Сирагев, онҳоро мавриди шиканҷа ва муносибати бераҳмона қарор додаанд. Дар натиҷа Сирагев ба бемористон интиқол гардидааст. Муаллиф исрор дорад, ки бародари ӯ низ дар чунин ҳол аст.

Таъкид мешавад, ки муурофияи Арутюнян хусусияти боғаразона дошт, чунки қарори суди шаҳри Тошканд танҳо бар иқроршавии ӯ асос ёфта буд, бидуни шоҳидон, далелҳои шайъӣ ва изҳои ангуштон, ҳамчунин бар асоси нишондодҳои ашхосе, ки пас аз тафтишот нопадид шуданд ва ин маънои онро дорад, ки нишондодҳои онҳо дубора дар муурофияи судӣ тасдиқ нагардиданд. Гуфта мешавад, ки Суди олий дар ҷараёни ҷаласае, ки ҳамагӣ 35 дақиқа идома кард, ҷой доштани хатоҳои амалӣ ва камбудихоро дар кори муфаттишон ва суди зинаи аввал тасдиқ кард.

Гуфта мешавад, ки дар аввал бо баҳонаи оғоз нашудани расмиятҳои муурофиявӣ, ба Арутюнян имкон наоданд, ки аз

хизматрасони ҳимоятгари кирокардаи хонаводааш истифода созад. Таъкид мешавад, ки ҳангоми бозпурсии ӯ ва иқдоршавиаш ҳимоятгари *ex officio* барояш муқаррар карда шуд (гуё танҳо ба хотири иҷрои расмият). Дертар, вақте ба ҳимоятгари хусусӣ барои ҳимояти Арутюнян иҷозат доданд, ба онҳо имкони дар танҳой вохӯрданро фароҳам насохтанд. Да баробари ин, ба ҳимоятгар танҳо чанд дақиқа пеш аз оғози мурофиа дар Суди олий имкон дода шуд, ки бо суратчаласаҳои мурофиаҳои суди шаҳри Тошканд шинос шавад. Аҳли оилаи хонум Алиева ба ҳимоятгар чунон таҳдид карданд, ки ӯ аз ин парванда даст кашид ва иваз кардани ӯ лозим омад. Дар робита ба ин таъкид мешавад, ки хешовандони Алиева дар низоми судӣ вазифаҳои баландро ишғол мекунанд. Гуфта мешавад, ки ҳимоятгари баъдан муқарраршуда ҳам ба таҳдидҳо дучор шудааст.

Баррасӣ аз рӯи моҳият

Кумита ин ақидаро ба инобат мегирад, ки дар маҳбас Арутюнянро бидуни иртибот бо олами берун тӯли ду ҳафтаи пас аз интиқолаш ба Тошканд нигоҳ доштанд. Барои асоснок кардани ин ақида муаллиф меғӯяд, ки кӯшишҳои оилаи ӯ чиҳати аниқ сохтани ин масъала дар Прокуратураи генералӣ бенатиҷа монд. Дар чунин шароит, бо назардошти хусусияти ин қазия ва аз тарафи давлати иштирокдор пешниҳод нашудани маълумот доир ба масъалаи мазкур, Кумита ба чунин хулоса меояд, ки ҳуқуқҳои тибқи банди 1-и моддаи 10-и Паймон пешбинишудаи Арутюнян нақз шудаанд.

Ба қавли муаллиф, ҳуқуқи бародараш барои муҳофизат риоя нагардид, чун ҳамон замоне, ки ба ҳимоятгари интиҳобкарда иҷозаи дифои ӯро доданд, ба онҳо имкони дар танҳой вохӯрданро фароҳам насохтанд; ба ҳимоятгар ҳамагӣ чанд лаҳза пештар аз оғози мурофиа дар Суди олий иҷозат доданд, то бо суратчаласаҳои мурофиаҳои суди шаҳри Тошканд оид ба ин парванда шинос шавад. Барои тақвияти гуфтаҳои муаллиф

нусхаи дархостномаи Ҳимоятгарро оид ба мавқуф гузоштани санаи ҷаласаи судӣ пешниҳод кард, ки 17-уми декабри соли 1999 ба номи Суди олий навишта шудааст. Дар он зикр гардидааст, ки бо ҳар баҳона ёро аз дастрасӣ ба суратҷаласаҳои маҷлиси судӣ оид ба баррасии парванда дар суди шаҳри Тошканд маҳрум мекарданд. Дархостномаи мазкур аз ҷониби Суди олий ба назар гирифта нашуд. Дар аризаи шикоятӣ Ҳимоятгар мегӯяд, ки барои оmodасозии муҳофизат имкони вохӯрии махфиро бо Ҳимоятшаванда надошт; Суди олий ба ин масъала аҳамият надод. Бо назардошти мавҷуд набудани шарҳи бамаврид оид ба ин ақида аз тарафи давлати иштирокдор, Қумита чунин меҳисобад, ки дар воқеаи баррасишаванда банди 3 d)-и моддаи 14 нақз шудааст.

Қумита аз таҷрибаи худ оид ба қабули қарорҳо ёдрас мекунад², ки мувофиқи он **эълони ҳукми қатл дар анҷоми мурофияи судие, ки дар он муқаррароти Паймон риоя нашудаанд, дар ҳолати надоштани имкони шикоят бар зидди ҳукми қатл нақзи моддаи 6-и Паймон мебошад. Дар парвандаи Арутюнян ҳукми ниҳоии қатл бидуни риояи талаботи мурофияи одилонаи судӣ эълон гардид, ки дар моддаи 14-и Паймон пешбинӣ шудааст. Аз ин бармеояд, ки ҳуқуқи зери Ҳимояти моддаи 6 нақз шудааст.** Ин амали нодуруст бо иваз кардани ҳукми қатл тибқи қарори Президиуми Суди олий аз 31-уми март соли 2000 ҷуброн карда шуд.

Давлати иштирокдор барои марге, ки дар натиҷаи истифодаи беш аз меъёри қувва ба вуқӯъ омадааст ва нақзи моддаи 6-и Паймон мебошад, бевосита ҷавобгар аст.

**Иттилои № 1275/2004, Уметалиев ва дигарон муқобили
Қирғизистон
(Мулоҳизаҳо 30-юми октябри соли 2008 қабул шудаанд)**

Муаллифи иттилоъ Анарбай Уметалиев, шаҳрванди Қирғизистон (соли таваллудаш 1953) ва Анаркан Таштанбекова, шаҳрванди

Қирғизистон (соли таваллудаш 1958) мебошанд. Онҳо волидайнӣ Элдияр Уметалиев, шахрванди Қирғизистон (соли таваллудаш 1979) ҳастанд, ки 18-уми март соли 2002 дар Кербени Қирғизистон вафот кардааст. Муаллифон ишора мекунанд, ки онҳо аз номи худ ва фарзандашон амал мекунанд.

5-уми январи соли 2002 Азимбек Бекназаров, ки узви Парлумон (Жогорку Кенеш) аз ҳизби муҳолиф буд, дар вилояти Ҷалолободи Қирғизистон аз тарафи полис боздошт гардида, дар анҷом надодани тафтиши як куштор дар соли 1995, ки он вақт муфаттиши прокуратураи вилоят буд, айбдор карда шуд. Ба ақидаи ҷонибдоронаш, ин айбдоркунӣ нисбат ба Азимбек Бекназаров бо нияти ҷазо додани ӯ барои танқиди ҳукумат, аз ҷумла, барои суханронӣ муқобили додани ҳудуди Қирғизистон ба Хитой (мувофиқи созишнома оид ба муайянсозии хатти марз) сурат пазируфт. 6-уми январи соли 2002 ҷонибдоронаш барои озодии ӯ маърака оғоз карданд.

17-уми март соли 2002 дар Боспиек полис намоиши эътирозиро, ки ба ҷонибдорӣ Бекназаров оғоз гардид, пароканда кард. Дар ин амалиёт чор нафар кушта ва шаш каси дигар захмӣ шуданд. 18-уми март соли 2002 дар ҷараёни маъракаи мушобеҳ барои озодии ӯ, ки дар наздикии Раёсати Вазорати корҳои дохилии ноҳияи Оқсу дар Деҳаи Кербен баргузор мешуд, полис бо нияти пароканда кандани издиҳом ба сӯйи тазоҳуротгарон оташ кушод. Дар ин амалиёт Элдияр Уметалиев кушта ва шаш тани дигар захмӣ шуданд. Муаллифон нишондоди хаттии шаш шоҳид, аз ҷумла, ду нафар дӯсти Элдиярро пешниҳод карданд, ки дар тазоҳурот иштирок доштанд. Дар нишондод ҷараёни ҳодиса, истифодаи силоҳи оташфишони автоматӣ ва навъи воситаи нақлиётӣ, ки аз он Уметалиевро паронданд, тасвир шудааст.

Ҷасади Элдияр Уметалиев дар мошини ёри таъҷилӣ ба сардхонаи бемористон оварда шуд. Сипас мутахассиси Маркази ташҳиси судии тиббии вилояти Ҷалолобод дар ҳузури мутахассиси Маркази ташҳиси судии тиббии ноҳияи Оқсу чоксозии ҷисми майитро анҷом дод. Бо хоҳиши муфаттише, ки номи худро зикр накард, ҳузури ҳимоятгари муаллифрон дар чоксозии ҷисми майит иҷозат дода нашуд. Ба қавли муаллифрон, мутахассиси Маркази ташҳиси судии тиббии ноҳияи Оқсу гуфтааст: тире, ки Элдияр Уметалиевро куштааст, аз силоҳи автоматӣ паронда шудааст. Аммо дар ҳисоботи расмӣ оид ба ташҳиси судии тиббӣ аз санаи 28-уми март соли 2002, ки мутахассиси Маркази ташҳиси судии тиббии Ҷалолобод имзо кардааст, ба кушта шудани Уметалиев аз силоҳи шикорӣ ишора шудааст. Дар шаҳодатномаи вафоти Элдияр Уметалиев аз 4-уми апрели соли 2008 сабаби марг чунин баён шудааст: «ҷароҳат аз яроқи оташфишон дар натиҷаи расидани тири шикорӣ ба гардан ва лаби боло»³⁶. Муаллифрон даъво доранд, ки сӯроҳии даромад ва баромади тир дар ҷисми писари онҳо, ки ҳимоятгар қабл аз ҷок кардани ҷасад дидааст, ба ҷароҳатҳои аз тири силоҳи шикорӣ пайдошаванда монанд нестанд.

20-уми март соли 2002 муаллифрон ба Хадамоти амнияти миллӣ бо дархости анҷом пазируфтани тафтишоти шароити марғи писарашон муроҷиат карданд ва ҷавобе нагирифтанд. 23-юми октябри соли 2002 онҳо ба прокурори генералии Қирғизистон бо хоҳиши анҷом пазируфтани тафтишот муроҷиат карданд.

Хадамоти амнияти миллӣ 3-юми январ соли 2003 муаллифронро тавассути мактуб огоҳ сохт, ки парвандаи ҷиноии бо мақсади тафтишоти шароити марғи Элдияр Уметалиев оғозшуда бо сабаби аз тарафи муфаттишон муайян нагардидани гунаҳкории ҳодиса баста шуд.

---

³⁶ Маҳз ба ҳамин сабаб мақомот ба муаллифони иттилоъ пайваста ҷавоб медоданд, ки онҳо соҳиби милтиқи шикорино мечӯянд.

(...) 10-уми сентябри соли 2003 муаллифон бо дархости пешниҳоди маълумот оид ба ҷараёни тафтишот ба сардори Раёсати хадамоти амнияти миллии ноҳияи Оқсу ва сардори Раёсати корҳои дохилии ноҳияи Оқсу муроҷиат карданд ва ягон ҷавоб нагирифтанд.

Ба ақидаи муаллифон, давлати иштирокдор ҳуқуқҳои онҳо ва писарашонро, ки дар банди 1-и моддаи 6 ва банди 3 б) ва с)-и моддаи 2-и Паймон муқаррар шудаанд, нақз кардааст, ки дар маҳрумсозии иҷбории Элдияр аз ҳаёт, баъдан надидани чораҳои зарурӣ барои тафтишоти сабабҳои фавти ӯ ва ба ҷавобгарӣ нақашидани гунаҳкорон зоҳир меёбад.

Баррасӣ аз рӯйи моҳият

Дар мавриди андешаҳои муаллифон оид ба риоя нагардидани банди 1-и моддаи 6 Кумита дар бораи Қайдҳои тартиби умумии № 6 (1982) аз рӯйи моддаи 6 ёдрас мекунад, ки дар он омадааст: ҳуқуқе, дар ин модда муқаррар шудааст, ҳуқуқи асосӣ мебошад ва ҳеҷ гуна риоя накарданро ҳатто дар ҳолатҳои фавқуллодда дар давлат, ки зимнан мавҷудияти миллат зери хатар аст, иҷозат намедихад³⁷. Кумита ба таҷрибаи ҳуқуқии худ истинод мекунад, ки тибқи он тафтишоти ҷиноӣ ва таъқиби минбаъда воситаҳои ҳатмии муҳофизат аз нақзи ҳуқуқи инсон мебошанд ва он тавассути моддаи 6 ҳифз карда мешавад³⁸. Кумита ҳамчунин ба Қайдҳои тартиби умумии № 31 (2004) истинод мекунад, ки тибқи он агар нақзи баъзе ҳуқуқҳои дар Паймон эътирофшуда дар натиҷаи тафтишот ошкор шаванд,

---

³⁷ *Ҳисоботи расмӣ Маҷмаи Кулл, иҷлосияи сиву ҳафтум, Илоаи № 40 (А/37/40), замимаи VI, банди 1.*

³⁸ *Иттилои № 1436/2005, Сатҳасивам муқобили Шри-Ланка, мулоҳизаҳо 8-уми июл соли 2008 қабул шудаанд, банди 6.4. Ниг. ҳамчунин Кумитаи ҳуқуқи инсон, қайди тартиби умумӣ № 31 (2004) оид ба хусусияти ўҳдадорӣ ҳуқуқии умумӣ, ки давлатҳо воғузур мешавад - иштирокдорони Паймон, Ҳисоботи расмӣ Маҷмаи Кулл, иҷлосияи панҷоҳу нӯҳум, Илоаи № 40 (А/59/40), ҷилди I, замимаи III, бандҳои 15 ва 18.*

давлатҳои иштирокдор ўҳдадоранд, ки ашхоси гунаҳкорро ба ҷавобгарӣ кашанд³⁹.

Кумита қайд мекунад, ки тибқи иттилои давлати иштирокдор, ҳасади Элдияр Уметалиев бо ҷароҳати гардан аз силоҳи оташфишон 18-уми март соли 2002 дар рафти ҳодисаҳои Оқсу дар Кербен пайдо карда шуд. Давлати иштирокдор ишора мекунад, ки тафтишоти баъдӣ бо сабабҳои муайян нагардидани гунаҳкорон қатъ карда шуд. Аммо тафтишот анҷом дода нашуд, ки ин барои баррасии даъвои муаллифрон роҷеъ ба ҷуброн монеа эҷод кард.

Кумита ҳамчунин қайд мекунад, ки дар иттилоъ ба Кумита ва мактубҳои зиёд ба мақомоти давлати иштирокдор муаллифрон дар маҳрумсозии иҷбории писарашон аз ҳаёт нируҳои амнияти давлати иштирокдорро гунаҳкор медонанд ва барои тақвияти даъвои худ далелҳои асоснокшуда овардаанд: а) марги Элдияр Уметалиев дар шаҳодатномаи вафот тасдиқ шудааст; б) ў дар ҳамон лаҳза ва ҳамон ҷое, ки кормандони полис амалиёти алайҳи бетартибихоро анҷом медоданд, ба ҳалокат расид; с) дар ҳисоботи ташҳиси судии тиббии Идораи ҷумҳуриявии ташҳиси судии тиббӣ аз 25-уми апрели соли 2002 эҳтимолияти аз тири автомат ё пистолет (ба қавли муаллифрон, танҳо аз ҷониби ҳарбиён истифода мешуданд ва то ҳол ба кор бурда мешаванд) бардоштани ҷароҳати марговари Элдияр Уметалиев сарфи назар нашудааст. Кумита чунин меҳисобад, ки **оқибатҳои ҷиддии истифодаи силоҳи оташфишон аслан барои амалисозии ҳуқуқи ягон кас ба ҳаёт асоси кофӣ маҳсуб мешавад, то дахлдории имконпазири нируҳои амнияти давлати иштирокдорро дар ҷавби Элда Уметалиев ба таври алоҳида тафтиш кунанд.**

Ба ғайр аз ин, Кумита қайд мекунад: давлати иштирокдор мувофиқи банди 1-и моддаи 6 барои иҷрои ўҳадорони худ оид ба муҳофизати ҳуқуқ ба ҳаёт ягон далел пеш наовард,

---

³⁹

Қайди тартиби умумӣ № 31 (эзоҳи 3 болотар), банди 18.

ки чиҳати пешгирии маҳрумсозии иҷборӣ аз ҳаёт ва худдорӣ аз чунин амалҳо аз ҷониби он тадбирҳои муассир ва амалӣ андешида шуда бошанд.

Кумита ба таҷрибаи ҳуқуқии худ истинод мекунад⁴⁰, ки мувофиқи он масъулияти исбот танҳо ба муаллифони иттилоъ вогузор шуда наметавонад, хусусан, бо назардошти он ҳолат, ки муаллифон ва давлати иштирокдор на ҳамавақт дастрасии баробар ба далелҳоро доранд ва аксаран, танҳо давлати иштирокдор датрасӣ ба маълумоти лозимаро дорад. Дар банди 2-и моддаи 4-и Протоколи иловагӣ омадааст, ки давлати иштирокдор ўҳдадор аст, тафтишоти ҳамаи даъвоҳои муқобили он ва мақомоташ бударо дар мавриди нақз шудани Паймон одилона анҷом диҳад ва ба Кумита маълумоти дар ихтиёраш бударо пешниҳод кунад. Ба ғайр аз ин, маҳрумсозии одамон аз ҳаёт аз ҷониби мақомоти давлатӣ масъалаи хеле ҷиддӣ ба ҳисоб меравад. Ҳамин тариқ, қонун бояд ҳолатҳоро, ки дар он инсон метавонад аз ҷониби чунин мақомоти ҳокимият аз ҳаёт маҳрум карда шавад, ба таври ҷиддӣ танзим ва маҳдуд кунад⁴¹. Кумита далелҳои пешниҳодкардаи муаллифонро ба инобат мегирад, ки он ба ҷавобгарии бевоситаи давлати иштирокдор дар фавти Элдияр Уметалиев дар натиҷаи ба қор бурдани зўровари беш аз меъёр ишора мекунад. Кумита чунин меҳисобад: даъвоҳое, ки аз ҷониби давлати иштирокдор мавриди баҳс қарор нагирифтаанд ва аз тарафи муаллифон дар сатҳи зарурӣ асоснок гардидаанд, далели нақзи банди 1-и моддаи 6-и Паймон дар нисбати Элдияр Уметалиев мебошад.

---

⁴⁰ Иттилооти № 30/1978, *Блейер муқобили Уругвай*, Мулоҳизаҳо 24-уми марти соли 1980 қабул шудаанд, банди 13.3; № 84/1981, *Дермит Барбато ва Дигарон муқобили Уругвай*, Мулоҳизаҳо 21-уми октябри соли 1982 қабул шудаанд, банди 9.6.

⁴¹ Кумитаи ҳуқуқи инсон, қайди тартиби умумӣ № 6 (эзоҳи 2 болотар), банди 3.

Кумита инчунин қайд мекунад, ки ҳарчанд аз рӯзи фавти Элдияр Уметалиев зиёда аз шаш сол сипарӣ шуд, муаллифон то ҳол аз шароити аниқи марги фарзандашон огоҳ нестанд ва мақомотҳои давлати иштирокдор ягон нафари ба ин ҳодиса дахлдорро мавриди таъқиб қарор надоданд ва ба додгоҳ нақайданд. Парвандаи ҷиноии мазкур бидуни ягон дастур аз ҷониби давлати иштирокдор оид ба басташавии он, ба мисли пешина мутаваққиф ба ҳисоб меравад. Кумита ба хулоса омад, ки анҷом наёфтани тафтишоти лозимаи шароити марги Элдияр Уметалиев аз ҷониби давлати иштирокдор дар давоми мӯҳлати тӯлонӣ, воқеан, муаллифонро аз воситаҳои муҳофизати ҳуқуқӣ маҳрум месозад. Кумита ҳамчунин қайд мекунад, ки баррасии даъвои шаҳрвандии муаллифон бо мақсади гирифтани ҷуброн аз давлати иштирокдор барои фавти фарзандашон қабл аз анҷом ёфтани парвандаи ҷиноӣ қатъ карда шуд. Кумита ба чунин хулоса меояд: давлати иштирокдор ҳуқуқӣ муаллифонро, ки дар банди 3-и моддаи 2 дар якҷоягӣ бо банди 1-и моддаи 6-и Паймон пешбинӣ гардидааст, нақз кардааст.

